

„მოჯაზა“

შ ი ნ ა ა რ ს ი:

მანის სიყვარული—ალაროდელისა; მამა და შვილები—აკაკისა; სულით აბელი—ს. ა—დლი; მშვიდობით—მკედლიშვილისა; ჩემი საზოგადოების სიყვარულებით—ნიკო თავდგირიძისა; სიმღერა—ვაჟა-ფშაველასი; ჩემი აღსარება—აკაკისა; ვატი თვალმამაქცაბ—ი. გრიშაშვილისა; თეატრი—ივ. ჯავახიშვილის ლექცია—ნ; მოკლე შიმშილზეა ქართულ მწერლობის უძველეს დროიდან—იპ. ვართაგავა;

კვირა 31 იანვარი საზოგადოებრივი, სამეც. და სალიტ. აღმანასი 1910 წ.

მოწის სიყვარული

„მართლად უთქვამს მოციქულსა—შიში შეიქმნს სიყვარულსაო“,—სთქვა რუსთაველმა, მაგრამ რათ გვინდა ან „მოციქული“, ან რუსთაველის სული რად უნდა შევაწუხოთ, როდესაც უდიდესი თანამედროვე სოციოლოგი ტარდი თვალსაჩინოდ ამტკიცებს, რომ მონას ნამდვილად უყვარს. თვისი ბატონი,—ჯერ ჰხედავს მასში ძალასა და დიდებასა, მერმე კი გულწრფელის სიყვარულით შეიყვარებს ხოლმე. საუბედუროდ კეშმარტება, ეს მოვლენა, იგი ნამდვილად ხდება ადამიანთა ცხოვრებაში.

მონა შეიძლება იყოს კერძო ადამიანი, შეიძლება იყოს ერიც. ორივეს იგივე თვისება აქვს,—ბატონის სიყვარულის ნიჭი.—მონა რყვნის თვის ბატონს ამ სიყვარულითა და თვითონაც ირყვნება. დამონებული ერიც რყვნის დამონებელსა და თვითონაც ირყვნება. ვინც არ უნდა იყოს მონა, ერი თუ ინდივიდი,—იგი მაინც მონაა, მას თავისი მონური ფსიხოლოგია აქვს,—გარყვნილი და გამრყენელი. მონას შინაგანი ხმა ესმის—ბატონს ასე სურს, ამისათვის კი ეს არის საჭირო, მამასადამე მეც ასე უნდა მოვიქცეო. მას გამჯდარი აქვს გონებაში ასეთი მსჯელობა და უნებლიედ იგი სწორედ თავის მონობის განსამტკიცებლად და ბატონის სასიამოვნოდ მოქმედებს, გრძობს კიდევ.—პირველად შეიძლება მას ეს ბატონების მოსატყუებლად მოსდიოდეს, მაგრამ შემდეგ ეჩვევა და ბუნებრივად იქცევა მონურის წესით,—სანამ ბოლოს და ბოლოს რომელიმე ახალი მოვლენა არ გამოიყვანს მონათა მთელს მასას ასეთის სულიერის სიძაბუნისაგან და ამხედრებს ბატონთა წინააღმდეგ. ხშირად კი მონა ისე კვდება, რომ ამ ბედნიერებას ვერ ეღიროსება ხოლმე.

დაპყრობილნი ერნი ხშირად ნამდვილნი მონანი არიან, თუმცა ბევრსა ჰგონია, რომ თავისუფალია. ბევრს ისიც ჰგონია, მლიქვნელობით თითქოს ვისმეს ატყუებდეს ან ვისმეს გულს იგებდეს.

აბა ვინმე, დაილაპარაკოს გულწრფელად დამონებულ ქვეყნის ნამდვილ უფლებებზედ, თუ ყველანი ყალბზედ არ დადგნენ,—ზოგი სოციალიზმის სახელითა, ზოგი შიშით, ზოგიც ბატონთა ყრუ სიყვარულითა! შოვინისტი, ნაციონალისტი, კაცის-ქამია მიმართულების მქონე, სხვისი მოძულე, იმპერიალისტიც კი,—ვინ იცის რას არ მოგახლის პირში იმ წამსვე და რა სიტყვებით არ მოგნათლავს ერთი?—შენ გინდა ჩვენი ქვეყანა მოღალატედ გამოიყვანო, შენ გინდა დაღუპო იგი, მოაკლო გულწრფელ მზრუნველობასა, და სხვა,—გეტყვიან მეორენი.—შენს ტყავში დაეტიე, შე საცოდავო, რაებს როტავ, —გადაფიჭრებული და აკანკალებული გეტყვის ძესამე.—მე მიყვარან ჩვენი ბატონები, რადგანაც მათ ქვეყანაში მიცხოვრია და ვიცი, რომ ყველასა სჯობიან! იგინი სულიერად ერთნი არიან ჩვენთან (საიდან სადაო!)—გეტყვის მეოთხე!—მე თავყანსა ვსცემ მათ მშვენიერს ენასა, ლიტერატურასა, მუსიკასა და ერთობ ხელოვნებასა,—გეტყვის მეხუთე.—მე ძალიან კარგადა ვგრძნობ თავს, არაფერიც არა მაწუხებს რა,—არც შეიძლება უბატონოდ ცხოვრება,—ბატონები რომ წავიდნენ,—იგივე იქნება, რაც ეხლა; ჩემთვის სულ ერთია ვინც უნდა იყოს ჩემი ბატონი,—უცხო კიდევაც მირჩვენია ჩემსას,—სხვა არა იყოს რა სამსახურში გამოამიცილია, რომ უცხო სჯობია,—გეტყვის მეექვსე, და ასე დაუსრულებლივ მხოლოდ ათასში ერთს თუ შეხვდები, რომ ადამიანის ღირსებისა და თავისუფლების სურვილის ნაპერწკალი ღვიოდეს მის გულში და ოდნავ მოასვენო დატანჯული და სასო-წარკვეთილი სული.

და ესე ყოველი მრავალი მილია, მონური გრძობის გამოსასვლელად მოწყობილი ჩვენს სულში, სხვა და სხვა გამოთქმა ერთისა და იგივე სულის სიმახინჯისა. და კიდევ მეტი უბედურება ის არის, რომ ზოგიერთი მონა ყოყოობს და ერთს ამბავშია,—პიროვნება ვარო!

აბა დაიარეთ თავისუფალ ხალხთა ქვეყნები და ჩაიხედეთ მათ სულში, თუ სრულიად წინააღმდეგი

ვითარება არ იხილოთ: მე პატივს ვცემ მხოლოდ-სა, ჰუიქრობს თვითოეული მათგანი, — მაგრამ ჩვენს შორის მანძილი უნდა დარჩეს, რომ თვით ეს პატივისცემა შესაძლებელი იყოს: თავზედ სხვას არ დავისვამ! მე მომწონს სხვისი ხელოვნება, ენა ლიტერატურა, — ვსწავლობ და ვსტკბები მითა, — მაგრამ ჩემიკა მაქვს და იგი კიდევ უფრო მიყვარს, ვსცდილობ ყველას აჯობოს! — ჩემი შინაური საქმე ჩემი ოჯახის საქმეა, და სხვას ხელს არავის გავარევიებ, თუმცა საერთაშორისო ხელ-შეკრულებათა აღმასრულებელი პირველი მე უნდა ვიყო, რადგანაც ამას მავალებს საერთაშორისო ზნეობა და სამართალი. მეცა ვარ სოციალისტი, ანარქისტი, და ჩემი სოციალიზმიცა და ანარქიზმიც ინგლისურ, ფრანგულ სოციალურ სფეროში უნდა განვხორციელო; სხვა ქვეყნის პროლეტარიატთან სოლიდარობა არა პრიცხავს ჩემს ეროვნებას და მეც ამიტომ მზადა ვარ სხვებთან ერთად ვიბრძოლო დიადი იდეალისათვის, და სხვა. —

ამას ამბობს იგი როგორც თავისუფალი ქვეყნის თავისუფალი შვილი. — ხოლო წინააღმდეგს ამბობენ მონანი, მოყვარენი ბატონთა და მათის ღირსების დამამცირებელთა. სხვანი რომ ამცირებენ, თვითონაც უფრო იმცირებენ თავსა და თანაც სიყვარულით მისჩერებიან ბატონსა.

არ გეგონოსთ, რომ ყველა დაპყრობილი მონა იყოს. ჩაბრძანდით და ნახეთ სლავიანთა შორის საუკეთესო ქვეყანა და გაიგებთ. ამპარტაენობით და ღირსებით აღსავსე ქალი და კაცი, მშვენივრად მოლაპარაკე სამშობლო ენაზედ, რომელიც ბატონობს განუსაზღვრელად, მდიდარი ლიტერატურა და ხელოვნება, აუარებელი გონებრივი ძალა, ნივთიერი სიმდიდრე, აი რისი მქონეა ეს ხალხი. იგი ამირანია მიჯაჭული, და არა მონა. ამირანის ბედიც მოვლის.

მონათა შორის კი... ნურას ვიტყვი ნივთიერს სიმდიდრეზედ, — ავიღოთ სულიერი სიძაბუნე და სისუსტე, რომ მაშინვე ვიხილოთ მათ მომავალში არა ამირანის ბედი, არამედ შავი კუბო: ნელნელა ძვრებიან ამ საზიზღარ სიკვდილის ყუთში, მალე ლურსმებით თავს დააქედენ და გადაისვრიან ისტორიის ზღვაში, რომლის სიღრმეშიაც დახელოვნებული სკანდინავიები მათი ძვლების ძებნას შეუდგებიან რამოდენიმე საუკუნის შემდეგ:

„ძისა“ და „შვილის“ ან სხვა რომელიმე ეროვნულ გვარის მაგიერ — „ოვი“ და ასე გასინჯეთ „სკიც“, ან სხვა რამ, მაშასადამე შეურაცხყოფა მამა-პაპათა და საგძრნობელი ნაწილის მოკვეთა მათი სულიერი ინდივიდუალობისაგან. — მონა იტყვის: — ეს წვრილმანიაო, ჩვენთვის კი ეს დიდი, დიდთაგან დიდი მსხვილმანია, — აბა ინგლისელ ტომსონს უწოდეთ „ტომსონოვი“, ან რუსს პეტროვს „ტერ-პეტრუზიანცი“, რა იგრძნოს და რა დღე დაგაყენოს!

მათთვის ეს საგრძნობელია, მონათათვის კი არა — აი რა არის საგადაღწრა. წარსული, დიდებული წარსული მათი დაუმარხავს მონებს. ვისიც ვაღია მისი ცოდნა, აღარ იციან. „გველივით ეჯავრებათ“ იგი. მაგრამ ინდივიდი, რომელსაც მესხიერება დაჰკარგვია, — იდიოტი არ არის. ერის წარსული, მისი ისტორია, — მესხიერებაა ერისა? და როდესაც მთელს ერს, ან მისს საუკეთესო ნაწილს იგი დაეკარგება, — მაშ რა ემართება?... ამას წინადა კი ფრანგებმა ეჩინა დარკი წმინდანად აღიარეს! — მონებზედ უფრო ჩამორჩენილები არიან ფრანგები? — ალბად, რადგანაც მეოცე საუკუნეში წმინდანებს ეძებენ და თანაც „დიდებულ წარსულს“ მონებსავით უცხო ენაზედ ფრჩხილებში არ ჩასმენ ხოლმე.

მონები შინ, გარედ, ოჯახში, ქუჩაში, საზოგადოებაში უცხო ენაზედ ლაპარაკობენ, სწერენ კიდევ „შესანიშნავის“ სტილითა; ჩვენში, მაგალითად ხშირად კრებაზედაც წამოიძახებენ ხოლმე: „Хотія ја не имеју по грузенски говорити, но позволте говорити по русски“, და ეს დიდი განათლების ნიშანი გვეგონია; ხან ქართულ რედაქციაში შედიან კაბის შრიალითა და კითხულობენ, — „Здесь редакция „Дроіеба“ ხან სოფლიდან ჩამოსული, თითქმის მკერდზედ დაკრებულ პოლკ. პაგანებით, ჩოხით, თეთრი შალვრითა და კაკარდიანი ქულით შედის ქ. შ. წ. კ. გამავრცელებელ საზოგადოებაში და კითხულობს: „минавать, пожалуйста, здесь распространения грамотности“ — და სხვა, — თითქოს არ იციან სად შედიან, რა ენაზედ მოლაპარაკე ხალხთანა აქვსთ საქმე, ან თითქოს მოსკოვიდან ჩამოსულიყვნენ და არა გორიდან ან მამა-დავითიდან! — ესეც წვრილმანია, რასაკვირველია, თანაც შოვინიზმი და კიდევ ვინ იცის რა დიდი დანაშაული!..

მი ანებს სოლიდარობა უყვარსთ — „ბატონებთან“, საერთო მუშაობის ნიადაგსაც ეძებენ, თითქოს თავისუფალნი იყვნენ, თანაც უცხო წერით „აჯნი აბენ თავს“ უცხო საზოგადოებას და... სოფლებშიაც უცხო გახეთებს იწერენ, — ეს ალბად ან გლეხებში კულტურის შესატანად, ან საკუთარ უმაღლეს კულტურულ მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად.

ქონები ინტერნაციონალისტები არიან და სულ ერთი: ამიტომ ვინც დაესახლება მათ ტერიტორიაზედ, — ესეც რომ არ იყოს, — ვითომ რა უქირსოთ უტერიტორიოდ, — ებრაელებსაც არა აქვსთ ტერიტორია, მაგრამ ებრაელი მანაც ებრაელია! — თითქოს ებრაელობა თავისუფლებისა და სიკეთის მომასწავებელი იყოს!..

ოჯახში „განათლებულად“ ზრდიან შვილებსა და უმანკო ენასაც ამიტომ ამოადგმევიანებენ ხოლმე უცხო სიტყვებითა. დედებიც უმანკოდ ლაპარაკობენ იმავე ენაზედ: „თქვენი რცხვენიათ, ბატონო, ღორემ! სჯობლო ენაზედ წმინდათ ლაპარაკობს!..“

დახეთ, ბავშვსაც კი შეუგნია ის დიადი ქეშმარიტება, რომ სტუმართან სამშობლო ენაზედ ლაპარაკი სირცხვილია!

ღიან, მონას ყოველისფერი უყვარს სხვისი, ვითარცა მონასა, და ეს სიყვარული ისეთი ძლიერია, რომ კეთილშობილების უარ-ყოფად მიაჩნია მისი ღალატი. გაითვალისწინეთ ყოველი ფორმა მონობისა და მასზედ აღმოცენებულ მონურ ფსიხოლოგიისა, მონურ სიყვარულისა, — კლასიკურ მონობის სფეროში, ბატონ-ყმობის სფეროში, თანამედროვე ათასგვარ მონობის, თუმცა შესუსტებულ მონობის სფეროში, — ეროვნულ მონობის სფეროში, და დარწმუნდებით, რა საზიზღრათ, შავად მოჰკიდებია გულზედ მონას დღესაც ეს სიყვარული, რომელიც მისი გამბზრწელიც არის და ბატონის გამაჯავრებელიცა. წარმომიდგენია, როგორ უნდა ეზიზღებოდეს რუს სოციალ-დემოკრატს ქართველი სოციალ-დემოკრატი მონა ისეა შეპყრობილი ამ სიყვარულითა, რომ მის წინააღმდეგ ლაპარაკი არ შეიძლება. სწყინს, როგორ შეეხენ მის სიყვარულსა. სულ სხვა ფსიხოლოგიისა დაპყრობილისა, მაგრამ სულიერად თავისუფალისა.

და ეს მონური სიყვარული ათახსირებს ადამიანის სულს, სანამ არ დაჰკრავს საათი მისი სულიერი გარდაქმნისა და განახლებისა.

ხორციელი მონა მონა არ არის, სანამ სული აქვს თავისუფალი, მაგრამ სულიერი ძალა როდესაც იკარგება, მაშინ მონური სიყვარულიც იბადება. ასე რომ არ იყოს, განა ჩვენ ქართველებსაც რამე გაგვიჭირდებოდა?..

ალაროდელი.

მამა და შვილები

თვალი დაუდგეს ამ ყოფას!...
ძნელი ყოფილა ჭადასა!...
კისერში ჩამიკაკუნს
სიბერემ, წელში გამხარა.

ის აღარა ვარ, რაც ვიყავ,
მფიქვლებივარ შვილებსა:
შინური და გარეშე
ჩემზედ იღესენ კბილებსა.

შვილები გოდარს მიწიან,
ჭეჭიჭეჭებენ დაგარებსა.
ნუ თუ ამაში ჭეჭებენ
ისინი ნეტარებსა?

რა დრასი არის? მე ისეც
თავდაღმა მიმავალი ვარ!...
მხალხად შეჭეუერებ ახალ დრას
და მისის ეშხით მთვრალი ვარ!

ნუ სწნავთ გოდარსა სჩემოს!
თავს ნუ იწეხებთ ზარითა!...
სჯობს მიეგებთო გასაფხულს
ჭიანურით და თარითა.

სხვა სუნი უდის, ხომ თქვენც გრძნობთ?
მოაჯირითებს ჭუნესა;
უველა თან მოაქვს, რასაც ჩვენ
ვფიქრობდით სუკუნესა.

სულ ჩვენთან მოაქვს და ვაძა
რა კარგი... დიდი ძღვენია?!
ვერ ჩამოგართვათ, ვაი თუ,
ცოტა ამისი მრცხვენია.

რა დრას შეუღლია, ღვთის მადლსა,
და შინური ატებს?
მტერი ჯერ კარზედ გვადგია
და უნდა ჩვენი გატებს!

არა, ნუ ვიზამთ სჩემოს
გარეშეთ სსსცინსა!
დეე, ძველსაც და ახალსაც
ხათელი მოკეთინსა

აკაკი

სულით ობოლი

(Solitude)

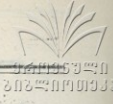
გიუ დე მოპასანისა.

იმ საღამოზე მარტო მამაკაცი დაესწრნენ და დროც მხიარულად გაატარეს. საღილის შემდეგ ერთმა ძველმა მეგობარმა მითხრა:

— გინდა, ფეხით გავიაროთ ელისეს მინდვრები? გავიარეთ. ოდნავ შეფოთლილ ხეივანში წყნარისა და ნელის ნაბიჯით მივდიოდით. არსაიდან არავითარი ხმაურობა არ ისმოდა, გარდა იმ გამოურკვეველ ღუღუნისა და შორეულ გუგუნისა, რომელიც მუდმივ და განუწყვეტლივ ისმის პარიზში. ღამის ნიავი შუბლს ვვიგრიალავდა.

მეგობარმა მითხრა:

— ნეტა ვიცოდე, რისგან არის, რომ აქ, ამ ადგილას უფრო ადვილად ვსუნთქავ ჰაერს, ვიდრე სხვაგან სადმე და აქ ჩემი გონებაც ფართოვდება და სუფთავდება. ზოგჯერ გონებაში ერთი ისეთი სხივი

გამიელვებს ხოლმე, რომელიც ერთის წუთით მარ-
წმუნებს, აი საცაა თვალი ამეხილება და დავინახავ
ამ ქვეყნის ღვთაებრივ საიდუმლოებას. ცოტა ხნის
შემდეგ კარები ისევ იხურება და მე ისევ ხელცარი-
ელი ვრჩები.

დროგამოშვებით ხეივანში ორი ჩრდილი გაივ-
ლიდა ხოლმე. ერთ სკამზე ორი არსება იჯდა ერთ
ჩრდილად გადაქცეული. ჩემმა მეგობარმა წაი-
ჩურჩულა:

— საწყალი ხალხი! ადამიანი ჩემს გულში ზი-
ზღნა და მძულვარებას კი არ იწვევს, არამედ უსა-
ზღვრო სიბრალულს. ჩვენი ცხოვრების ყველა საი-
დუმლოებათა შორის არის ერთი საიდუმლოება, რო-
მელიც მე გავიგე და გამოვიცანი: ჩვენი საამქვეყნო
არსებობის უდიდესი დარდი და მწუხარება იქიდან
მომდინარეობს, რომ ჩვენ მარტონი ვართ, ეულნი,
სულით ობოლნი, და ყოველი ჩვენი ძალ-ღონე მხო-
ლოდ იმაზე იხარჯება, რომ როგორმე თავი დავახ-
წიოთ ამ ობლობასა და ეულობას. აი ესენი, შეყვა-
რებულნი, სკამზე რომ სხედან. როგორც ჩვენ და
ყოველი არსება, ცდილობენ როგორმე მოიშორონ
მარტოობა. მოიშორონ ერთის წუთით მაინც, მაგ-
რამ ისინი მაინც მარტონი არიან და მარტონივე
დარჩებიან. ჩვენც იმ დღეში ვართ. სული ჩემი უსა-
ზღვრო და აუტანელ ტანჯვას განიცდის იმ დღი-
დან, როცა აღმოვაჩინე და გავიგე ის საზარელი მარ-
ტოობა და სულიერი უდაბნო, სადაც მე ვცხოვრობ
და საიდანაც ვერას დროს ვერავინ ვერ გამომიყვანს,
ვერავინ, გესმის თუ არა, ვერავინ მეთქი!

რამდენიც უნდა ვიფარებოდით, რამდენიც
უნდა ვეცადოთ, როგორც უნდა იყოს აღფთო-
ვანება და აღტაცება ჩვენის გულისა, კივილი ჩვენ-
თა ბაგეთა და ხელთა ხვევნა, ჩვენ მაინც მარტონი
ვართ. აი ეხლა, ამ საღამოს სასეირნოდ მხოლოდ
იმისთვის წამოგიყვანე, რომ მარტო არ დავბრუნე-
ბულიყავი ჩემს სახლში, რადგან ჩემს ოთახში მარ-
ტო ყოფნა საშინლად მტანჯავს და მაწამებს. მაგ-
რამ ესეც ვერას მიშველის. მე გელაპარაკები, შენ
ყურს მიგდებ და მაინც ორივენი მარტონი ვართ,
მაგრამ მაინც მარტონი ვართ, გესმის თუ არა?

ნეტარ არიან დაბალნი ჭკუით, ნათქვამია და-
ბადებაში, რამეთუ მათ ბედნიერ ეგონათ თავი თვი-
სი. ისინი არ გრძობენ ჩვენს საცოდავ ობლობას
და არ დაძრწიან ჩემსავით უდაბურ ცხოვრებაში,
სადაც ჩვენ სხვა არაფერი გვახარებს გარდა ეგოის-
ტიურ კმაყოფილებისა იმის გამო, რომ რაღაც გა-
ვიგეთ, რაღაც ვნახეთ, რაღაც აღმოვაჩინეთ და და-
ვიტანჯეთ დაუსრულებელ მარტოობითა და ობლო-
ბით.

შენ ცოტა შეშლილი გგონივარ, არა?

ყური მიგდევ. მე ვგრძნობ, რომ მას აქვთ, რაც
მე შევიგნე ჩემი მარტოობა, წყვილიდით მოცულ
მალაროში შევდივარ, სადაც ვერც ნაპირსა ვპოუ-

ლობ და ვერც დასასრულს, ან ვინ იცის, აქვს კი
იმას დასასრული! მიგბარბაცებ მარტოთ მარტო ამ
ხერელში და არც გვერდითა მყავს ვინმე, არც მიმიძღვის
ვინმე და არც ის ვიცი, მომდევს თუ არა ვინმე ამ წყვილი-
ში. ეს მაღარო ცხოვრება გახლავს. ხანგამოშვებით
ყურთ მომწვდება ხოლმე რაღაც შრიალი, ხმაურო-
ბა და კივილი... ხელის ფათურით განვაგრძობ ჩემს
გზას იქით, საიდანაც მომესმის ყრუ ხმაურობა, მაგ-
რამ ის კი არასდროს არ ვიცი, თუ საიდან მოდის
იგი; გზაში არასდროს არავინ არ შემხვედრია და
ამ სიბნელეში არასოდეს არც ერთ არსებას ჩემთვის
მაშველი ხელი არ გამოუშვერია. გესმის, რასაც ვამ-
ბობ? იშვიათად თუ ვისმეს გამოუვლია ეს საზარელი
გზა საშინელ ტანჯვისა.

მიუხსენებ წამოიძახა:

ვინ მოდის? ვინ შეძახის? არავინ. მარტოთ მარ-
ტო ვარ. საათი რეკავს. ვაი მარტოობავ! ვაი საწყ-
ალო?

იმისთვის ეს მხოლოდ წარმავალი ექვი იყო,
ჩემთვის კი იგი ღრმა და სამუდამო რწმენად გადა-
იქცა. ის იყო პოეტი და ცხოვრებას მოჩვენებითა
და ოცნებით ავსებდა. მას არ გამოუცდია ნამდვი-
ლი მარტოობა, მე კი... შემარტო ვარ... ამ ქვეყ-
ნის უბედურთა შორის უბედური გუსტავ ფლობერი
ერთ თავის მეგობარს ასეთს უიმედობას სწერდა:
„ჩვენ ყველანი უდაბნოში ვცხოვრობთ და არავის
არავისი არაფერი ესმის“.

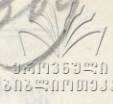
ღიახ, რაც უნდა იფიქრონ, რაც უნდა სთქვან
და რაც უნდა ჩაიდინონ, არავის არავისი არაფერი
ესმის.

განა იცის რამე დედამიწამ „იმის შესახებ თუ
რა ხდება აგერ იმ ვარსკვლავებზე, რომელნიც ცეც-
ხლის ხორბალივით გაფანტულ არიან უთავბოლო
სივრცეში და იმდენად შორს არიან, რომ ჩვენ რა-
მდენისამე სინათლეს თუ ვხედავთ; თორემ დანარ-
ჩენნი ჩვენთვის საშუალოდ დაკარგული არიან.

ადამიანმა ისიც არ იცის, თუ რა ხდება მეორე
ადამიანის გულში და მათ შორის უფრო მეტი მან-
ძილია, ვიდრე ჩვენსა და ვარსკვლავთა შორის. ჩვენ
ერთმანეთისგან უფრო განკერძოებულნი ვართ, ვი-
ნაიდგან ადამიანის ფიქრი განუზომელია.

ჩვენ ერთმანეთი გვიყვარს, თითქო ერთმანეთ-
ზე ვიყოთ გადაბმულნი, ხელები ერთმანეთისკენ
გვაქვს გაშვებული, მაგრამ მაინც ვერ ვერთდებით.
ყველას შეერთების მწვავე სურვილი გვიღვივის გულ-
ში, მაგრამ ჩვენი ცდა უნაყოფოა, სურვილი—ფუ-
ქია, ნდობა—ტყუილია, ხორციელი კავშირი—უძ-
ლურია, ალერსი—არარაობა. ჩვენ გვსურს შეერ-
თება და დაახლოება, მაგრამ ერთის მისწრაფება
მეორისადმი უფრო იმით თავდება, რომ ერთი მეო-
რეს გაუბრუნებს და ორივენი მარტონი რჩებიან.

მე ჩემი თავი ობოლი და გარიყული უფრო
მაშინ მგონია, როცა ჩემს გულს ჩემს მეგობარს გა-

დაუსნის ხოლმე. მაშინ ნათლად და მკაფიოდ ვხედავ იმ გაუვალ ზღუდეს, რომელიც ჩვენ შორის არის აყუდებული.

ის კაცი ჩემს პირდაპირ სდგას და თვალეში მიყურებს, მაგრამ მე ვერ ვხედავ იმის სულის, იმის თვალისუკან მიმალოულს. ის კაცი ყურს მიგდებს, მაგრამ რას ფიქრობს ამ დროს? დიახ, რას ფიქრობს მეთქი ამ დროს? შენ არ გესმის ჩემი წვალება? იქნება ვიღვარ ამ დროს? იქნება ვეზიზღები? ან იქნება დამცინის კიდევ? ის ჩემს ნათქვამს აფასებს, მსჯის, მასხარად მიგდებს, მამტყუნებს და სულელი ვგონივარ. როგორ უნდა გავიგო მისი გულის ნადები, მისი აზრი, მისი ფიქრი? როგორ გავიგო მისი სიყვარული, ან ვუყვარვარ კი ისე, როგორც მე მიყვარს? რა ხდება ამ დროს იმ რვეალ თავში? უცნობი ფიქრი ადამიანის უდიდესი საიდუმლოებაა, ფიქრი დაფარული და თავისუფალი, რომელსაც ვერც გავიცნობთ როდისმე, ვერც დავიმორჩილებთ, ვერც დავიპყრობთ და ვერც შევბოჭავთ. მე კი — მე ვნატრობ გადავუშალო ვისმეს ჩემი გული და გავულო კარი ჩემის სულისა, მაგრამ ჩემი სურვილი ამაოა, ნატვრა ჩემი ფუჭია. სადღაც ძირს, გულის სიღრმეში, საიდუმლო კუნჭულში ყოველთვის შენახული მაქვს ჩემი „მე“, რომელსაც ვერავინ მისწვდება, ვერავინ აღმოაჩენს და ვერავინ დაინახავს, რადგან არავინ არა მგავს და არავის არავისი არა ესმისრა. აი, ეხლა მაინც გესმის შენ რამე ჩემის წუხილისა? არა, არაფერი გკმის. მე გიყი გგონივარ, მაკვირდები და მერიდები. ფიქრობ: „რა დემართა ამ ადამიანსაო!“ მაგრამ იცოდე, თუ ოდესმე შენც გეწვია ჩემი სულთამხუთავი ტანჯვა და საშინელი დარდი, მოდი ჩემთან და მხოლოდ ერთი მითხარი: „ეხლა კი მესმის შენი გულის წუხილი“ — და ამის თქმით ერთის წუთით მაინც ბედნიერებას მომგვრი.

მაგრამ ყველაზე ნათლად და მკაფიოდ ჩემს მარტოობას დედაკაცი დამანახვებს ხოლმე. ვაი ჩემს თავს! ვაი ჩემს უბედურებას! რომ იცოდე, რამოდენი ტანჯვა მოუყენებიათ დედაკაცებს ჩემთვის მხოლოდ იმით, რომ ისინი მამაკაცებზე უფრო ხშირად აღმაძრავდნენ ხოლმე ამაო რწმენას ერთობისადმი და მეც მჯეროდა, რომ იმ დროს ობოლი და ეული არ ვიყავი. შეყვარებული ადამიანი იზრდება და ღრმავდება. იგი გატაცებულია ღვთაებრივ ბედნიერებითა და ნეტარებით. მერე იცი რატომ? იცი, საიდან ჩნდება ეს ნეტარება? მიზეზი უბრალოა: შეყვარებულებს გულუბრყვილთ ჰგონიათ, რომ ისინი მარტონი აღარ არიან და სამუდამოთ მოიშორეს თავიდან ობლობა და ეულება. ვაი სიბრმავევ! ვაი იმედის გაცრუებავ!

დედაკაცი უდიდესი ყალბი არსებაა ჩვენის ოცნებისა და იგი უფრო მეტად იტანჯება სიყვარულის მოთხოვნით, რომელიც ღრუნის და სკამს ჩვენს

გულს. ალბათ შენც გიგემნია ღვთაებრივი სიტკბოება და ნეტარება რამდენიმე საათის განმავლობაში, როცა გვერდით გყავს თმაგრძელი არსება, რომელიც ერთის თვალის ჩაკვრით გადაგვრევს და გავგავიწყებს ხოლმე. რას არ ვბოდავთ ამ დროს, რა ოცნებას არ ავყვებით და რანაირათ არ დავიბნელებთ ხოლმე გონებას! ჩვენ, მე და ქალს გვგონია, რომ ორივენი ერთ არსებას შევადგენთ, მაგრამ ის საოცნებო წუთი ერთობისა არას დროს არ დგება, და ბოლოს, მრავალ მოლოდინისა, უსაზღვრო იმედისა და უნდო სიხარულის შემდეგ, უცებ, ერთ დღეს დავინახავ ხოლმე, რომ ამაზე უარესი ობლობა და მარტოობა არას დროს არ გამომიცდია. თვითეულ კოცნისა და ჩახუტების შემდეგ ჩვენ უფრო მეტათ და მეტათ ვმოირდებით ერთმანეთს, რა უბედურებაა! რა საშინლებაა! რა საზარლობაა!

ერთმა პოეტმა — სიულის პრუდომმა, სთქვა:

ალერსი ფუჭი გატაცებაა,
უქმი ცდილობა სიყვარულისა,
რომელიც ღამობს ტანთა კავშირით
შეჭმნას კავშირი ორის სულისა.

მერე კი, — მშვიდობით, — ყველაფერი ჰქრება. კიდევ ვარგი, თუ ამის შემდეგ ვიცანით მაინც ის ქალი, რომელიც ჩვენს ცხოვრებაში, ერთის წუთით მაინც, ყველაფერი იყო ჩვენთვისა და რომლის ფარული და უფარული ფიქრი ჩვენთვის საუკუნო საიდუმლოებად დარჩა. იმ დროსაც კი, როცა ორი არსება გადავქცეულვართ საიდუმლოებით აღსავსე ერთეულად, როცა ერთ ნასკვად გადაგვიხლართია ჩვენი სურვილი და გულის ნადები, როცა ორივეს გვგონებია, რომ ჩვენ ერთმანეთის სულის უკანასკნელ კუნჭულს ჩავსწვდით, სწორეთ ამ დროს ერთ სიტყვას, მხოლოდ ერთად ერთ სიტყვას ტკბილ სიზმრიდან გამოუღვიძივართ და, როგორც ღამის წყვილადში გაეღვებულ სხივს, დაუნახვინებია ჩვენ შორის არსებული შავი უფსკრული.

მაგრამ, რაც უნდა იყოს, იმას მაინც არაფერი სჯობია ამ ქვეყნად, როცა ერთ საღამოს საყვარელ ქალის გვერდით ვზივართ უხმოდ, უსიტყვოდ და თითქმის უსაზღვრო ბედნიერებას განვიცდით მხოლოდ იმის გამო, რომ ჩვენ იმ ქალის გვერდით ვიმყოფებით. ამაზე მეტს ნურაფერს ვითხოვთ, ვინაიდან ორი არსება არას-დროს არ ერთდება.

მე კი, მე სამუდამოთ დავკეტე კარი ჩემის სულისა და აღარავის არ ვეუბნები არც იმას, რასაც ვფიქრობ, არც იმას, რაც მრწამს და არც იმას, რაც მიყვარს. ვიცი და დარწმუნებული ვარ, რომ მე გადაწყვეტილი მაქვს სამუდამო ობლობა და მარტოობა, ამიტომ არც ერთ მოვლენას ჩემს მსჯავრს არა ვსდებ.

რა ჩემი საქმეა აზრი და მიმართულება, დავა და კვლევა-ძიება, სიხარული და რწმენა! ყველა-

ფერს თავი მივანებე და ყველაფერს ჩამოვშორდი, რადგან არავისთან აღარაფერი მაქვს გასაყოფი და გასაზიარებელი. ფიქრი ჩემი უხილავი და გამოუკვლეველია. თუ ვინმე მკითხავს რამეს, ჩვეულებრივი სიტყვა-პასუხი მაქვს იმისთვის და როცა ლაპარაკი კი მეზარება, ტუჩებზე უგემური ღიმილი აღმენიშნება ხოლმე ნიშნად თანახმობისა.

გესმის ეხლა მაინც ჩემი სულისთქმა?

ნელის ნაბიჯით ტრიუმფის არკამდე მიველით, მერე ისევ დავბრუნდით და თანხმობის მოედანზე ჩამოვედით. უცებ ჩემი მეგობარი შეჩერდა და გაიშვირა ხელი მაღალ ობელისკისკენ, რომელსაც ვარსკვლავთა შორის აღმართულს დაკარგული ჰქონდა თვისი წაწოლა ეგვიპტური ფორმა და რომელიც თავის შუბლზე თავის ქვეყნის, უცნაურის ნიშნებით დაწერილს ისტორიას ატარებდა.

— აი, ყველანი ამ დედამიწას ვგეგვართ. — წარმოსთქვა მან და მომშორდა.

დღესაც არ ვიცი, იმ დროს ის კაცი მთვრალი იყო, გიჟი თუ ბრძენი. ზოგჯერ მგონია, რომ მართალს ამბობდა, ზოგჯერ კი ვფიქრობ, რომ იმ კაცმა გონება დაკარგა.

მ. ა — ლი.

მშვიდობით!

(ლექსი ბაირონისა ცოლისადმი გაყრის შემდეგ).

მშვიდობით! და თუ მართლა გვეკუთნის ჩვენ ეს ბედისგან — მარად მშვიდობით! იყავ სასტიკი — შენგან მტრობასა ველარ ავიტან დასჯილი გმობით. მაგრამ არ მჯერა, რომ შეჭვედროდენ უწმინდურ გრძობას მის სიყვარულში, ვის გულსაც ბევრჯელ მიჰსვენებინხარ, წასული ტკბილი ძილისა რულში. იმ დროს ჩემს გულში რომ ჩაგეხდნა, თუ როგორ წმინდა გრძობით სძგერდა ის, მაშინ აშკარად დაინახავდი, რომ ღირს მყავ დიდი შეურაცყოფის. დეე ქვეყანამ ტაში დაუკრას შენს სისასტიკეს, ჩემზე მომართულს, მაგრამ ის ტაში თვით შენვე გკიცხავს, უწყალო მტრისა აზრით მოწამლულს. დეე გავშავდე დანაშაულით, თვით ვაძლევ ჩემს თავს ნებას გამსაჯოს; მაგრამ რათ მოვკვდე იმ ხელისგან, რომლისგან ხვევნა — აღერსი მახსოვს? და გწამდეს! გწამდეს, რომ ტრფობის ცეცხლის გრძელ ჟამთა ძალუძთ მთლად ჩანელება, მაგრამ ვაი, რომ ვერც გრძელ ჟამთ შესძლონ

დიდხნის შეტრფობილ გულთ განშორება! შენი არსება გრძობობას ინახავს, მე... ჩემი გული კვლავ ტრფობით ვყოფნებთ და მხოლოდ ერთი აზრი მაშფოთებს: დღეიდან ერთად აღარ ვიცხოვრებთ. აჩრდილთ ღაღადი მკვდრებისათვისა ამ საშიშ ფიქრსა ვით შეუდარო?! ჩვენ ცოცხლები ვართ, მაგრამ ქვრივებათ დავრჩეთ — დავვიდგა დღე სამწუხარო. და, როს ჩვენს შვილსა ეალერსები, გატკობს პირველი მისი სიტყვები, მამას აგონებ, შენგან დაგმობილს, და მე კი მისგან შორს ვიძყოფები. და, ოდეს იპყრობს იგი შენს თვალსა, მას ჰკოცნი, მაგრამ მე ვკრთი შენს გულში, ვინც გიმღერ ბედსა და ამა ქვეყნად სამოთხეს ვპოვებ შენს სიყვარულში. და თუ უპოვენე მზგავსება მამის, რომელიც გყვანდა პატივის მცემი, უეცრივ გული აგითრთოლდებდა და იგი თრთოლა იქნება ჩემი. ძალგძის იცოდენ ჩემი შეცდომა. უგნურება კი!.. ვის ძალუძს ცოდნა?!.. იმედები ხომ თვით შენ წარმტაცე და წარიყოლე თან მქნარი კოცნა. შენ შეარყიე ჩემი მშვიდობა; სოფლის დამგმობი ამაყი სული შენ გმორჩილებდა. განმშორდი შენა და წარმიხოცე გულს სიხარული. აღსრულდა ყველა — სჯა ამოაო, არც ჰყოფნის სიტყვა ამოა ყბედვას, მაგრამ გრძობაში უღონონი ვართ და ბოლო არ აქვს მის ლტოლვილებას. მაშლა მშვიდობით! მშვიდობით მარად, ვისშიც ვხედავდი ბედს ნეტარ — ტკბილსა... მშვიდობით!.. მაგრამ შენგან გმობილი ველირსები-ლა განა სიკვდილსა?..

ი. მქედლიშვილი

ჩვენი საზოგადოების საუბრადღებოდ.

II. *)

პირველი წერილის ბოლოში ჩვენ ვამტკიცებდით იმ აზრს, რომ ჩვენებური წარმოება-ვაჭრობა-მრეწველობის ჯეროვანად განვითარებისათვის აუცილებელი საჭაროა საერთო და კომმერციული ანგარიშიანობით მოწყობილი საკრედიტო დაწესებულება. როგორც სოფლის მეურნისა, ყანის მუშისათვის საჭიროა სათესი მასალა მოსავლის მოსაწე-

*) იხილეთ საქ. მოამბე № 13

ვად, ვაჭრობა-მრეწველობის განვითარებისათვის აუცილებელი მოთხოვნილებაა იაფი, საკმაო და ხელსაყრელ პირობებში მოსაპოვებელი საბრუნავი თანხა. ამ მოთხოვნილების დაკმაყოფილება შეიძლება მხოლოდ მაშინ, როცა დაარსდება ისეთი საკრედიტო დაწესებულება, რომელიც ქართველთა წარმოება-ვაჭრობის საქმეს თუ განსაკუთრებულ ყურადღებას არ მიაქცევს, სხვათა შორის მაინც იზრუნებს მაზედ. ვაჭრობა-მრეწველობის მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მივაქციოთ ამ ჟამად იმიტომ, რომ ეხლანდელი დროის უმთავრესი დამახასიათებელი თვისების გამო ყოველივე დარგი წარმოებისა თანამედროვე გარემოებაში მკიდროდ დაკავშირებულია ადგილობრივ ვაჭრობა-მრეწველობის მდგომარეობასთან. ჩვენი სოფელი მწარმოებლების დაძაბუნება, სიღარიბე, უსახსრობა პირდაპირი შედეგია ჩვენებური ვაჭრობის განუვითარებლობის, უხერხულ პირობებში ყოფნისა: ჩვენი ხალხის ყოველნაირი ნაწარმოები—სიმინდი, მატყლი, ბამბა, თუთუნის, აბრეშუმის პარკი, ღვინო მეოთხედ და კიდევ ნაკლებ ფასად უვარდება ხელში უცხოელ ჩარჩებს მხოლოდ იმიტომ, რომ ჩვენებურ კაცს საქირო და იაფი კრედიტის გახსნა არ შეუძლია არც ერთ არსებულ საკრედიტო დაწესებულებაში.

ყველა ჩვენ ქვეყანაში არსებული ბანკები, როგორც კერძო აქციონერული, ისე სახელმწიფოც განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ, ეხმარებიან, ხელს უწყობენ უკვე დაფუძნებულ, მდიდრულად მოწყობილ ვაჭრებსა და სავაჭრო-სამრეწველო საქმიანობის მეთაურთ, მეპატრონეთ. სახელმწიფო ბანკი და მისი განყოფილებანი თითქოს ხალხის წარმოება-მრეწველობის დასახმარებლად არიან დაარსებულნი, მაგრამ საქმით კი ის მხოლოდ მსხვილი კაპიტალის მქონებელთ უწყობს ხელს; კერძო აქციონერული ბანკები თავიანთ წრის უკვე მომქმედ მდიდარ ვაჭრების მოთხოვნილებას აკმაყოფილებს. ტფილისში არსებული კომერციული ბანკი, რა დასამალავაა, განსაკუთრებით სომხურ ვაჭრობა-მრეწველობის საქმეს ემსახურება. არ არსებობს ისეთი საკრედიტო დაწესებულება, რამე მნიშვნელობის, ვაჭრების და ხაშუალების მქონებელი, რომელიც არა თუ განსაკუთრებით, არამედ სხვათა შორის მაინც რომ ქართულ კომერციულ საქმეს ეწეოდეს, ხელს უწყობდეს.

რა უნდა ვქნათ ამისთანა უხერხულ მდგომარეობაში? ერთად ერთი საშუალებაა, თუ ჩვენ მართლა გვინდა არსებობა, წინსვლა, ჩვენი ცხოვრების საწინააღმდეგო მოვლენებთან ბრძოლა, —საერთო საკრედიტო დაწესებულება დავაარსოთ. არც ისე ძნელია ეს საქმე, როგორც პირველსავე წარმოდგენის დროს მოეჩვენება კაცს. ისეთი დაწესებულება—ბანკი შეიძლება დამყარებულ იქ-

ნას საურთიერთო ნდობის საზოგადოების პრინციპზედ. ჩვენში ადვილად მოიძებნება შუათანა შეძლების ასი ისეთი კაცი, რომლებსაც სრულიად არ გაუჭირდებათ ასეთ საერთო საკრედიტო დაწესებულებაში ათას-ათასი მანეთის შემოტანა; ამას გარდა—500 კაციც ისეთი აღმოჩნდება ჩვენებურ სხვა და სხვა ქალაქებში, რომ ასი, ორასი მინეთის შემოტანას არ დაიზარებენ ამ საქმისათვის; 50—60 ისეთი საზოგადოებრივი დაწესებულებაა ჩვენში,—კოოპერატიული ამხანაგობანი, საურთიერთო ნდობის ბანკები, სხვა და სხვა სამეურნეო და სავაჭრო საზოგადოებანი,—რომლებსაც შეუძლიათ 50—60 ათასი მანეთის შეგროვება. საკრედიტო დაწესებულებისათვის თანხის მოპოვება მიტომ არის ადვილი, რომ ეს ფული დაკიდევ თითქმის ათჯერ მეტი ისევ უკან უბრუნდება წევრთ საქიროების დროს სესხის სახით. ამნაირად ზემოაღნიშნულ საშუალების მეოხებით შეიძლება დაარსდეს ერთი „ამიერ კავკასიის ბანკი“ (Закавказский банк или закавказское общество взаимн. кредита). ძლიერ ადვილად შეიძლება, რომ ამისთანა ბანკმა შეკრიბოს პირველ ორისამი წლის განმავლობაში ორასი-სამასი ათასი მანეთი საწევრო თანხა; ამ ფულით შეიძლება დაიწყოს ფართო გეგმით წარმოება ამიერ კავკასიის ბანკმა. არც ერთ ჩვენში არსებულ საურთიერთო ნდობის ბანკს ათი ოცი ათასი მანეთის მეტი თანხა არ ჰქონია პირველად, საქმის დაწყების დროს; მაგრამ ეხლა ზოგიერთი მათგანი 15-20 მილიონ მანეთს ატრიალებს; აბრუნებს წელიწადში.

როცა ასეთი საერთო ამიერ კავკასიის ბანკი იქნება დაარსებული, მაშინ ყველა საერთო საზოგადოებრივი მიზნით გადადებული თანხა იქ უნდა ინახებოდეს. ახალ ბანკს შეუძლია საზოგადოებრივი ინტერესის დასაცველად 6%-7% (პროცენტი) აძლიოს საერთო მიზნისათვის დაარსებულ თანხას. ჩვენ უნდა ვებრძოლოთ ჩვენში მოხელეებისაგან განგებ „ფისკალური“ (სახელმწიფო გადასახადის მოსამატებელი) მიზნით გავრცელებულ აზრს, რომ ყოველი საქველმოქმედო თანხა სახელმწიფო პროცენტიან ქაღალდებით უნდა ინახებოდეს. პირიქით, ჩვენ უნდა ვეცადოთ, რომ საერთო მიზნისათვის მიჩენილი ფული, რაც შეიძლება მეტ სარგებლობას იძლეოდეს და არა ისეთ საეჭვოს და მცირედს, როგორც არის ეხლანდელი სახელმწიფო ქაღალდების სარგებელი.

როცა ვამბობთ „ვაჭრობა-მრეწველობის“ საქმის შესახებ, მარტო კერძო ვაჭრობის ინტერესი კი არა გვაქვს სახეში: საქიროა განსაკუთრებული ყურადღება მიექცეს ჩვენი ქვეყნის სხვა და სხვა კუთხეში—ქალაქებში, ანუ სოფლად უკვე არსებულ კოოპერატიულ დაწესებულებებს, მაგალითად, მევენახეთა, მეაბრაშუმეთა, სოფლის მწარმოებელთა და სხვა ამხანაგობებს, რომელთა სისუსტე, დამცი-

რება მხოლოდ საერთო საკრედიტო დაწესებულებების უქონლობით აიხსნება.

ჩვენში დიდი სარგებლობა მოუტანა ხალხს, მწარმოებელთ „კახეთის საზოგადოებამ“, მებაზრუმეთა „შუამავალიმა“, „კოლხიდამ“ და სხვებმა, რომლებიც კეთილი მიზნით იყვნენ დაარსებულნი, საქმის რიგიანად მოწყობას სკდილობდნენ და კიდევაც ახერხებდნენ, მაგრამ საჭირო კრედიტის უქონლობის გამო ან სულ მოისპენ, ან იღუბებიან. ყველასაგან ცნობილია ეხლა ის გარემოება, რომ ყოველგან ევროპაში და ამ ბოლო დროს რუსეთშიაც მხოლოდ ბანკების საშუალებით ხერხდება, კეთდება ყოველივე სავაჭრო საქმე, სრულდება მრავალნაირი კომმერციული მოსაზრებანი და პროექტები. ბანკის დაუხმარებლად ვერც ერთი საქმე ვერ ხეირობს, ამიტომაც ყოველივე დინჯ საიმედო კომმერციულ საქმის დაწყების წინ მოთავე კაცები ამა თუ იმ ბანკის გამგებთან გამართვენ თათბირს, მათგან შეკრებენ საჭირო ცნობებს და შემდეგ დაიწყებენ სავაჭრო ან სამრეწველო აზრის აღსურულებას. რამდენი მადანია, რა უხვი განძია ჩვენი სამშობლოს სხვა და სხვა კუთხეში ჩაფლული, მაგრამ დღემდის ვერავინ ხელს ვერ ჰკიდებს მას, ჩვენი ოქროც არ გადის. რატომ, რა მიზეზის გამო? მხოლოდ იმიტომ რომ უცხოეთის და რუსეთის ბანკის გამგენი ჩვენებურ ხალხს არ ენდობიან და უბანკოთ კი ვერც ერთი საქმე ვერ ხეირობს, ვერ დაიწყება. რამდენი შემოხვევა ყოფილა ისეთი, როცა უცხოელ ფულიან საზოგადოებას მოსწონებია, დაუთვალეირებია ჩვენში რამე მადანი, ადგილი, უნდოდა დაეწყო საქმე, მაგრამ მხოლოდ იმიტომ, რომ ვერც ერთი ადგილობრივი ბანკი თავდებობას, დახმარებას ვერ გაუწევდა საქმეში ადგილობრივ მკვიდრთ, მიუხეზებია თავი საქმისათვის.

ზემოდ-ხსენებულ ამიერ კავკასიის ბანკს შეუძლია დიდი სამსახური გაუწიოს ჩვენ უსაზღვროთ დავალიანებულ მემამულეებს: ეხლა ჩვენებური საადგილ-მამულო ბანკების საგირაო ფურცლებს მხოლოდ ერთი ან ორი რუსეთის ბანკი (ვაველ-ბერგი და მეორე არ ვიცი რომელია) ასაღებენ.

რადგანაც ამ უცხოელ ბანკის გამგეების ინტერესს შეადგენს,—რაც შეიძლება, მეტი მოგება დარჩესთ, ამიტომ ჩვენებური ბანკის საგირაო ფურცლების ფასის აწევას ისინი სრულიად არ ცდილობენ და თვითონ 70—80 მანეთად ყიდულობენ ას მანეთიან ქალაღდებს, რომლებს სარგებლად ჩვენი მემამულეები იხდიან 5 პროც. (ხუთ მანეთს ას მანეთზედ.). ამიერ-კავკასიის ბანკს შეუძლია მომეტებულ ფასებში მიიღოს გირაოდ ეს ქალაღდები: გაუხსნას განსაკუთრებული ანგარიში (спец. тек. счет.) ამ ქალაღდების პატრონებს. ამ ყამად, რაკი თანამგობობელი არ ჰყავთ ჩვენებურ დაწესებულებებს, მხოლოდ 30—40 მანეთად ღებულობენ გი-

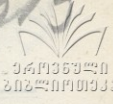
რაოთ ას მანეთიან საგირაო ფურცლებს სააზნაურო ბანკებისას.

როცა ისეთი ბანკი აღმოჩნდება, რომელიც 80 %—90 % მისცემს საგირაო ქალაღდებში, მაშინ ამ საგირაო ფურცლების მოთხოვნილება—ფასი მოიმატებს. ან კი რას აგებს ბანკი? ყოველ შემთხვევაში 5 % უზრუნველ ყოფილია ას მანეთზედ და ზედ მეტს 1-ს ან 2-ს პროცენტს თვით მსესხებელი გაღიხდის. ამნაირი საშუალებით, მამულის დამგირავებელს, რომელიც, მაგალითად, ათი ათასი მანეთის საგირაო ფურცლებს აიღებს ქუთაისის ბანკიდან, თუ უნდა გაჰყიდოს, გაანაღდოს უცბად, უნდა დაეკარგოს ყოველ ას მანეთზედ 29—28 მანეთი; ათი ათას მანეთზედ 1,900—2,800 მან. ყოველ წლიურ პროცენტებს გარდა, რომელიც აღემატება 700-ს მან.. ეს ქალაღდები რომ კერძო ბანკში იქნეს დაგირავებული, ვსთქვათ, 8 ათას მანეთად—6 %-თ, მემამულეს თავნი ფულიდან არაფერი არ ეკარგება, ხუთი პროცენტი საგირაო ფურცლებიდან ერგება, სულ დაუჯდება სესხი 8 %-თ; როცა საშუალება ექნება შეუძლია ნაწილ-ნაწილად, ან ერთბაშით გამოიყიდოს 8 ათას მანეთად ათი ათასი მანეთის საგირაო ფურცლები და ვალი გაისტუმროს.

რა თქმა უნდა, ამნაირ კეთილ აზრს და მოქმედებას თვით სააზნაურო ბანკების წარმომადგენლებმაც ხელი უნდა შეუწყონ: უსათუოდ ყველა თავისუფალი თანხა ჩვენებურ საადგილ—მამულიო დაწესებულებათა ამ ახალ ამიერ კავკასიის ბანკში უნდა ინახებოდეს; ამყამად ქუთაისის და ტფილისის სააზნაურო ბანკებს კომმერციულსა და სხვა კერძო აქციონერულ ბანკებში 600-700 ათასი მანეთი აქვთ მოთავსებული მორიგი ანგარიშის გასასწორებლად. ეს ფული რომ ახალ ბანკში ინახებოდეს 60—70 ათას მანეთს მოიგებს წელიწადში ახალი საკრედიტო დაწესებულება და საერთო საზოგადოებურ ინტერესებსაც ჯეროვან სარგებლობის მოუტანს: ამავე ახალ ბანკს დიდი დახმარებას და შემწეობის აღმოჩენა შეუძლია გლეხებისათვის მიწის შეძენის საქმეში: ეხლა ჰკუას დაადგა ჩვენებური სოფლელი და დიდის მეცადეონობით ეძებს მიწას შესაძენად; ხშირად შემთხვევით, ან საადგილ-მამულიო ბანკებში ვაჭრობის დროს შეიძლება ათი ათას მანეთად 500—600 დესეტინა მიწა შეიძინოს გლეხმა. საჭიროა მხოლოდ ფული სამი, რთხი ან ექვსი თვით; ამ ხნის განმავლობაში მთელი სოფელი, ან რამდენიმე გლეხთა ჯგუფი გლეხების, შესდგება და შეაგროვებს საჭირო თანხას; ამნაირ შემთხვევებისათვის შეუძლია ახალ ბანკს ამხანაგობას, ან საიმედო კაცის თავდებობით რამოდენიმე პირს მისცეს ფული მოკლე ვადით. ესეც დიდი შედეგია.

თუმცა ახალი ბანკის დაარსების მიზანი ქარ-

თველოურ საქმის საქიროების დასახმარებლად განსაკუთრებით განვმარტეთ. ამ წერილში, მაგრამ ჩვენ სრულიადაც არ გვინდა მას ვიწრო ნაციონალური დაწესებულების მნიშვნელობა მივსცეთ: კომერციული საქმე მით უფრო ძლიერია, რაც უფრო საერთაშორისოა; ამიტომაც სახელად არჩეულია „ამიერ კავკასიის ბანკი“. იმით შეუძლია ისარგებლოს ყველა ეროვნების ხალხმა; ჩვენი აზრი და სამართლიანი წადილია მხოლოდ ის, რომ ქართველობის ინტერესის დამცველსაც ჰქონდეს რამე გავლენა-მნიშვნელობა ერთ საერთო დიდ საკრედიტო დაწესებულებაში მაინც. დიდი მნიშვნელობა ექნება ამ ახალ ბანკს ამიერ კავკასიის მეცხვარეებისათვის და საზოგადოთ საქონლის პატრონთათვის. დანამდელებით ვიცით, რომ მილიონზედ მეტი ფული ინახება სხვა და სხვა სახელმწიფო და კერძო ბანკებში ჯოგების პატრონთა: დიდ თანაგრძობას, მონაწილეობას აღმოუჩინენ ახალ ბანკს თათრები, რომლებიც ჩვენსავით დაჩაგრულნი არიან საერთო საკრედიტო დაწესებულების უქონლობის გამო.

დაბეჯითებით შეგვიძლია ვსთქვათ, რომ თუ რივიანად, კომერციულ ნიადაგზედ იქნა საქმე დაყენებული, ახალი ამიერ-კავკასიის ბანკი მოიპოვებს სხვა და სხვა საკრედიტო დაწესებულებათათვის ნებადართულ საშუალებით პირველსავე ორ წელიწადში ორ მილიონამდე ფულს, ამდენისავე სესხით აღება შეუძლია, ასე რომ ოთხ მილიონამდე შეუძლია წარმოების დაწყების წლიდანვე გასცეს სესხათ. სამი პროცენტზედ რომ დარჩეს სარგებელი გასესხებული ფულიდან (4—5 პროც. ფულს იშოვის კარგად მოწყობილი ბანკი. სხვა და სხვა ბანკებისა და სავაჭრო დაწესებულებისაგან მონდობით ეგრედ წოდებულ „Loro“-თი (ლორო) შემოსულ ფულზედ 3—4 პროცენტზედ მეტს არ ახდევინებენ ამ ჟამადაც, წელიწადში 120 ათას მანეთს შეადგენს; აქედან 30 ათასი მან. რომ სხვა და სხვა ხარჯებათ ვიანგარიშით, 90 ათასი მანეთი მაინც დარჩება წმინდა მოგება. აქედან 10 პროცენტზე მეტს დივიდენდის დანიშნა ფულის პატრონისთვის კანონისაგან აღკრძალულია. დარჩება სხვა და სხვა საქვეყნო, საზოგადო საქმეებისათვის 70 ათასი მანეთი მაინც წელიწადში. კარგი საქმეა და ადვილი მოსახერხებელი. რა გვიშლის ხელს? ამაზედ მკითხველმა იფიქროს.

ნიკო თავდგირიძე.

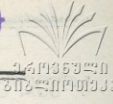
სიმღერა

დღესნამდე დაბლს ჰქეჯოდას
 ის, ლუხუმს, ვარდას.
 რას ვიფიქრებდი, ესენი
 ჰქეჯოდიც დაინახისა.
 აღაწა მიჭირს, კარგად ვარ,
 აღაწაფრის მაქვს დარდას,
 კარგი მაქვს წუთი სოფელი,
 კაი დროს დავიბადია...
 აღარ მიხვალეტაჲს კვალი,
 ვეღარ დამიჭერს ბარდას.
 თავისუფლად ჰქეჯოს არწივი,
 ცეცქებს მერცხალი მარდას...
 მტერს დღე-ნაკლეული ვეკნე,
 მხედავს, რა გავიზარდას.
 იქედის ტლად, სლას კლდედა
 ოცნება მხდალი, მხატია.
 სიმართლემ ჯაჭვი ჩაიღვა,
 აზრმა დაადგა ტახტია.
 მას წარბს ვერ უხრის მუქარს
 თოფ-ზარბაზანი ლახტია.
 სანაკვეზება ნაკლები
 დღეს სამლოცველო ხატია.
 კარგად ვარ, წყლული მირჩება,
 აღაწაფრის მაქვს დარდას...
 კარგი მაქვს წუთისოფელი,
 კაი დროს დავიბადია.

ვაჟა-ფშაველა.

ჩემი აღსარება.

სულითა და გულით ქართველი ვარ, პატრიოტი. სამშობლოს კეთილ-წარმატება მიტომ მენატრება, რომ ის პირნათლად, მკიდროდ შეუკავშირდეს ფერადოვან მსოფლიოს. სიტყვა „პატრიოტი“ დღეს ზოგიერთებისაგან საკიცხავ—სიტყვად არის გადასცეული. იმათ პატრიოტობა შოვინიზმი ჰგონიათ, როდესაც ამ ორ სიტყვას შუა დიდი ზღვარია და ერთმანეთში საერთო არა აქვსთ რა!—სასწორ-მხედველო პატრიოტობას, უტყუარი ბუნება მოითხოვს და თვალ-დამდგარ შოვინისტობას კი—ეგოიზმი, უმართლო თავ-მოყვარეობა. ქრისტემ ბრძანა: „შეიყვარე მოყვასი შენი, ვითარცა თავი თვისიო და ეს იმას ნიშნავს, რომ აღამიანს თავის თავზე უფრო არავინ უყვარს და ვინც თავზე ხელაღებულისა, ის ვერც სხვას შეიყვარებს. „ჯერ თავო და თავო, მერე ცოლო და შვილოო,“ უთქვამთ ჩვენ ძველებს. და „ჩიტი სადაც დაიბადა, მისი ბაღდადიც იქ არისო.“ ჯერ თავისი და მერე სხვისი!.. ვისაც სამშო-

ბლო არა სწამს, ვისაც მშობელი, ნაშობი, თანშობილი არ უყვარს და თავს მითი მართლულობს, რომ მე გაურჩევლად მთელი მსოფლიო მწამს და მთელი კაცობრიობა განურჩევლად მიყვარსო, ის შემცდარია!..

ამაგების ყოლიფრის წინააღმდეგია ნამდვილი პატრიოტი. სიყვარულმა ანგარიში არ იცის!.. იმას უყვარს სადაც შობილა და იმას არ იტყვის, რომ ჩემი სამშობლო ჩემი საკადრისი არ არის, იქ არაფერია გასაკეთებელი, სამაგიეროს ვერ გადამიხდის, შრომის სასყიდელი არ შეუძლია, დაცემულიაო და სხვანი. და მე კი სხვაგან მეტს გავიკეთებო. სამშობლო დედასავით უნდა უყვარდეს ყველას და რა გინდ სნეულ-დავარდნილიც იყოს დედა, შვილს არა აქვს უფლება ზურგი უჩვენოს და მიატოვოს.

დღეს საქართველო დაცემულია. ადრე 15 საუკუნის განმავლობაში იგერებდა შემოსეულ მტერს. თუმცა დამცირდა, დაპატარავდა, მაგრამ, როგორც რკინა ცეცხლში, ისე კი გაფოლადდა და საშვილი-შვილოდ ანდაზაც დაგვიგდო: „ჭირსა შინა გამაგრება, ისე უნდა, ვით ქვითკირსაო“ და „სჯობს სიკოცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი სახელოვანია“ გადმოგვცა რუსთველს პირით. ამ უკანასკნელმა საუკუნემ, რომელიც სულ სხვა გვარ პოლიტიკას დაადგა, სულიც შეუბოროკა ქართველობას და ხორციც; ხორციელად, ვითომ მშვიდობა მიანიჭა, მაგრამ ყოველ-გვარი მისი მოქმედება, ყოველი ბიჯის გადაღმა მიმართული იყო, რომ სული გაეხრწნა, მოეკლა და კიდევაც მიაღწია მიზანს. ვიმეორებ, რომ დღევანდელი ქართველები სულითაც შებლაღული ვართ და ხორცილაც და შეგვიძლია ჩვენ ნაშიერს ის გადავსცეთ, ვუანდერძოთ, რასაც დღეს ზარის ხმით იმერეთში იმღერიან:

„ვაიმე დედავ მეშინია
ვერ მივბედავ კარამლიო...“

და სხვანი.

საქართველო რომ ამ ყოფაში ჩავარდნილი ნახეს მისმა მეზობლებმა, იმათ ვისაც წინეთ თავი ქართველებათ მოჰქანდათ, დიდი ხნის გულში ნადებ სურვილს, რომ, აოხრებულ საქართველოზე თავისი აყვავონ, დრო მოუპოვეს და კიდევ შეუდგენ, განძრახულის სისრულეში მოყვანას. მას შემდეგ ძალათ ფარ-ხმალი დავარდა და მისი ადგილი ფულმა დაიჭირა, ქართველი დაძაბუნდა და სომეხი კი გაძლიერდა. სომეხი ფულს აგროვებს, როგორც ყოველის-შემძლებელ ძალას და ქართველს კი მიტომ უნდა რომ დახარჯოს!... იქეიფოს!..

თუმცა ისიც მართალია, რომ ქართველის ქეიფს უმეტესად სხვისი შემწეობა და დახმარება შეადგენს და არა ცარცვა—გლეჯა, მაგრამ ის რაც კერძოდ, საპირადოდ, ეგება საქებიც იყოს, დღეს ცხოვრებაში გამოუსადეგარია და მიტომაც დაიწია ქართველობამ.

„ტატლოვანთ ღალუა,
კასრულებს რომ ჰკალავდა,
დღეს ეკიპაჟში იჯდა,
თავს აღარ იმაღავდა...“

ასე ორის სოფლის ბრუნვამ... დღეს ჩემია—ხვალ შენია!.. დრო და ჟამმა ხელი შეუწყო, ჩვენს მეზობლებს, რომ პირდაპირ დაუმალავად მოგვდგომოდენ ჩვენ.

ბევრი გულ-უბრიყვლო ქართველიც გადაიბირეს. სიტყვით, მეღურად, ძმობა-ამხანაგობასა და ერთსა და იმავე უღელში გაბმას ჰპირდებოდნენ, მაგრამ საქმიით ქართულ აპაურსა ჰხეთქდენ და თავისი საკუთარი ლარი და ხაზი გაჰყავდათ. ამის მაგალითები აუარებელია...

რად არიან სომხები ქართულ-ავტონომიის წინააღმდეგნი? იმათ რა ენაღვლებათ, რომ ჩვენ ჩვენი ისტორიული სიმართლე მოვითხოვოთ? ამას ადვილად მიხვდება, ვინც საქმეში ჩახედულია და ჩვენც ვეცდებით ახსნას... ფილიპე მეფემ მის შვილს, ალექსანდრე მაკედონელს შეუწყო ხელი, ნიადაგი მოუმზადა და გამოზარდა გმირად. თეიმურაზ, ქართლის მეფეც სწორედ ასე მოექცა ერეკლე მეორეს და ერეკლემაც გაამართლა მამის იმედი. თითქმის, სასოწარკვეთილებამდე მისული საქართველო, ხელახლად გამობრუნდა ერეკლეს ხელში. პატარა კახმა მორჭმით დაიჭირა ხელში სამეფო და იმდენად აჰლაგმა სპარსეთ—ოსმალეთი, რომ ისინი იძულებული გახდნენ, რომ მტრობა მოყვრობად შეეცვალათ. აი მაშინდელი სრული ტიტული ერეკლე მეფისა: „მეფე ქართლ-კახეთისა, მემკვიდრე და მფლობელი სამცხე-საათაბაგოსი, მთავარი ყაზახ-ბორჩალოსა, მთავარი შამშდალისა, მთავარი შირვანისა, მთავარი და მფარველი განჯისა, ერევნისა და სხვათა. „აქედანა სჩანს, რომ მან აღუდგინა ძველი, თითქმის დაკარგული დიდება, საქართველოს!

იმავე დროს დასავლეთ საქართველოში, ესე იგი, იმერეთში, მეფობდა სოლომონ დიდი, კაცი სახელ-განთქმული და შორს მჭვრეტელი. რომელიც მხარს აძლევდა ქართლ-კახეთის მეფეს, ერეკლეს და ოსმალებსაც საქმეს უჭირებდა. ერთი სიტყვით საქართველოს მდგომარეობა იმ დროს გამობრუნებული იყო. სწორედ ამდროს რუსეთმა გამოაცხადა ომი ოსმალეთს და ეკატერინე II-მ მინისტრ პანინის პირით გადმოსცა საქართველოს მეფეებსაც: „თქვენ როგორც ერთი მერჯულე ჩვენი და ჯვარის თაყვან-მცემელნი, ვალდებული ხართ გასწყვიტოთ ყოველივე კავშირი მაჰმადიანებთან და ომი გამოუცხადოთ მათ, რომ ჩვენ, საქრისტიანო სამეფოები, ამიერიდან ხელ-ხელ მიცემული ვიდოდეთ ერთის გზითო. საქართველოს მეფეებმა, როგორც ქართველებმა, ვერ წარმოიდგინეს, რომ მეფური სიტყვა გასტყდებოდა და რომ პოლიტიკაც ხშირად სიმართლეს ჰღალატობს! დაიჯერეს შემოთვლილი,

გასწყვიტეს კავშირი, გამოუცხადეს ომი ოსმალეთს და კიდევ გაებნენ მახეში.

მართალია, რუსეთის მეშველი ჯარი ჩამოვიდა საქართველოში ტოტლებენის წინამძღოლობით, მაგრამ რაც მაშინ იმ ტოტლებენმა ჩაიდინა, ის ხომ ყველამ იცის?.. სხვა რომ არა იყოს რა, მართლაც „ასპინძის ომიც კმარა, სადაც ამ მხედართმთავარმა, გახურებულ ბრძოლის დროს, უღალატა ერეკლეს, ზურგი უჩვენა, ომიდან გამობრუნდა და უთხრა: ჩემი დედოფალი გაურიგდა თათრებს და მე რაღად უნდა ვიბრძოლოვო? თვით მთელი რუსეთიც ამგვარადვე მოექცა საქართველოს: თვითონ ზავი ჩამოაგდო, შეურიგდა მტერს და გაბრიყვებულ იქართველი კი ხელში მისცა.

მაშინდელი პოლიტიკური მოსაზრება რუსეთის ის იყო, რომ, განსაცდელში ჩაგდებული, საქართველო დაუძღურდებოდა და ბოლოს იძულებული გახდებოდა, თუ არ მტრობით, მოყვრობით მაინც ჩავარდნოდა ხელში რუსეთს და ეს კიდევ გამართლდა: 1795 წ. ხოჯასანის შემოსევა და ტფილისის აოხრებაც ამისაგან იყო გამოწვეული. „ციხე შიგნიდან გატყდებოდა,“ ნათქვამია. საქართველოს დამხობას მაშინ ერთი მხრით რუსეთი უცდიდა და მეორე მხრით ისინი სკდილობდნენ, ვისაც. მის ნაოხარზე უნდოდათ ეგოთ თავისი ბედნიერება, მაგრამ ტფილისის აღება, კიდევ არ ნიშნავდა საქართველოს საბოლოოდ დამხობას: - ჯერ ერთი რომ მაჰმად-ხანს არ შეეძლო სურამის ქედის იქით, იმერეთისაკენ, სადაც ქართველობა ორი წილი იყო, ფეხი გადაედგა და მეორეც ის, რომ თვით ქართლ-კახეთიც დაუპყრობელი დაურჩათ და სპარსელი ჯარი სიჩქარით დაბრუნდა სპარსეთისაკენ, რომ მომზადებულ იყო და მერე დასცემოდა თავზე დასაპყრობლად, მაგრამ გზაში მოკლულ იქნა შაჰი. — გარეგან მოუხვენარობას, შინაურ განხეთქილებას და ღრმა მოხუცებულობას ერეკლესას, ზედ და ერთი სწეულებაც და ყველამ ამან, იქამდი მიიყვანა მეფე, რომ მოისურვა რუსეთთან შეერთება... მაგრამ ისეთი კი არა როგორსაც დღეს ვხედს... იმას უნდოდა რომ, შინაგანად სამეფო ხელშეუხებელი ყოფილ იყო და მხოლოდ საგარეო პოლიტიკაში დამორჩილებოდა რუსეთს. ეს სურვილი კიდევაც მოიყვანა სისრულეში მისმა მემკვიდრემ მეფე, გიორგი მე XII-მ 1800-ში. მაშინ რუსეთსა და საქართველოს შუა დაიდვა ფიცით—მტკიცეთ ხელშეკრულება, რომელსაც უნდა დაექმყოფილებია ორივე მხარე.

მას აქეთ გავიდა ერთი საუკუნე და პირობა კიდევ ისევ აუსრულებელ პირობადა რჩება. რუსებმა რომ ჩვენში ფეხი მოიკიდეს და ხელში ჩაგვიგდეს, ბიუროკრატიათ თვისის მოქმედებით პირდაპირ გამოგვიცხადა: რა პირობა? რისი პირობა? ნაწერი ნაწერად დარჩეს!—საქმე ძალაზეა!.. დღეს ჩვენი მონა ხართ და რაც გინდათ, აბა გაბედეთ და ჰქმენითო!, ჩვენც, რასაკვრელია, იძულებული გავ-

ხდით მორჩილებით ავვეტან, ეს უსამართლობა და სანამ თვით ჩვენგანვე არ დაირღვეოდა ის ჩვენი წინაპრების პირობა, ჩვენ რასაკვრელია, სხვისგან დარღვევას ვერ ვიწამებდით და მიტომაც დრომდი გავჩუქდით.

და თუ ისინიც წინანდელ ბიუროკრატიას მიჰბაძვენ და არას მოგვდებენ, გვეცოდინება მაინც!.. თვარა ჩვენვე როგორ ავიღოთ ხელი იმ ჩვენ უფლებაზე?! სხვამ რომ მოგვეკლას, ის სჯობია, საკუთარის ხელით ყელის გამოჭრას!.. ჩვენ დღეს სათხოვარი არა გვაქს რა ახალი და მხოლოდ მოვითხოვთ პირობის ასრულებას, და რა ენაღვლებათ ჩვენს მეობლებს, რომ წინააღმდეგობას გვიწვევენ? ის რომ მათთვის ხელსაყრელი არ არის იმ პირობის სისრულეში მოყვანა!.. როდესაც ქართველეთმა და რუსებმა ერთმანეთში პირობა დასდვეს, მაშინ საქართველო შეადგენდა თავისუფალ სამეფოს, ჰქონდა თავისი საკუთარი, განსაზღვრული მიწა-წყალი, ადგილი, რომელზედაც მაშინ აქ-იქ სხვებიც იდგენ, მაგრამ ის „სხვებიც“ მაშინ ქართველები იყვნენ, მიცემული ჰქონდათ იგივე მიწა-წყალი, იგივე მოქმედება რაც ქართველს და აზნაურობაც ქართველ მეფეებისაგა მინიჭებული და აღარ ვიცით, თუ რითი განსხვავდებოდნენ ძარეულ ქართველობისაგან?!

დღეს თუ მათმა ნაშვირმა ათთავლისწუნა ქართველობა, და ახალი კანონი გამოსცა, ეგ სხვა არის... მაგრამ მაშინაც კიდევ კანონს იმ დღიდან აქვს ძალა, როცა გამოვა და ძველს კი ვერ არღვეს! ქართველების ისტორიული სიმართლე, დღევანდელ უსამართლობით ვერ დაიხარება. ქართველებსა აქვსთ თავისი საკუთარი ტერიტორია და მოითხოვენ მხოლოდ იმას რაც ისტორიულადა და რუსეთთან პირობის ძალით ეკუთვნისთ. რაც შეეხება ჩვენს მეზობლებს, ჩვენ მათი წინააღმდეგი არც ვყოფილვართ და არც ვიქმნებით! თუ კი რაიმე სიმართლე უქირავსთ ხელში, ჩვენ არ უშლით... ეძიონ, მაგრამ მაგრამ თავისა შინ კი... „შენი სვი და შენი ჯამე, ჩემსას ჯვარი დამიწერეო“ ტყვილა კი არ არის ნათქვამი... იმისი თქმა, რომ შენ ნულა იქნები და მე ვიყო, არ არის კანონიერი!.. და ის ქართველიც, რომელიც იტყვის: „სულ ერთია ვინც უნდა იღვეს ქართველების მაგიერ ჩვენ მიწა-წყალზეო,“ შემცდარია და მისი აყოლა არ გვარგია.

აკაკი.

ვიცი, თვალთმაქცობ!

— : —

იცი, ერთს გეტყვი... ვიცი, თვალთმაქცობ, ვიცი, გესლს აფრქვევ მკედრსა მგზნებარეს; ვიცი, სხვაზე მცვლი... პირში ლაქუცობ და ზურგს უკან კი მითხრი სამარეს!..

შური ვიძიო?... შენ შეგაჩვენო!
 გადაგიხადო სამაგიერო? —
 არ შემიძლიან, სოცოცხლის მეფნო,
 შენი მონა ვარ... მსურს კვლავ გიმღერო!..

ი. გრიშაშვილი.

თ ე ა ტ რ ი

ქ-ნ. ჩხეიძის გასტროლი 24 იანვარს ერთ საუკუ-
 თესა დღეთ უნდა ჩაითვალოს წრეკანდელ სეზონში.
 ჩვენ მართლაც რამ შემთხვევა გვქონდა დავტესტოვო-
 ვით ნამდვილის და ხელფანურის თამაშით.

მართლაც გოტიე წინადაც გვინახავს თბილისის სტუ-
 ნასზე და ქ-ნ ეფემიას მქსნისგან ამ როლის აღსრულებას
 თითქმის უკეთეს აღარ საჭიროებდა, მაგრამ ქ-ნ ჩხეიძის
 თამაშობა მაინც დიდათ განიჩხედან მისგან და განიჩხე-
 ოდა ფრთად სახსრბიელათაც. რომ ქ-ნ ჩხეიძემ ბრწყინ-
 ვალებ ჩაატარა მეტად ძველი როლი, სრულიად არ
 გვინდა აღვნიშნოთ, თუნდაც, იმ გარემოებით, რომ თე-
 ატრში ბევრი ქვეითიხდება. არა, ძველი გადმოსცემია
 იმისა, რაც მხოლოდ ნიჭიერ მსახიობს შეუძლია დასუ-
 რათოს სტენასზე. არც ერთი დეკორატი, არც ერთი გ-
 დამეტეპული გრძობიერება, არც ერთხელ უადგილო ტი-
 რილი და არც ერთხელ უადგილო დიმილია, ჩვენს წინ
 იდგა მარგარიტა გოტიე ისეთი, როგორც შეუძლია წარ-
 მადგინოს, არამც თუ მარტო ჩინებულად წამოიხვედს
 ზეისის. არამედ გრძობის უბრალო ინსტიტუს, რომელსაც
 მხოლოდ ერთს შეუძლიან შეიგნოს რთული ტრადიზში,
 და მარგარიტა—სიუვარული, მარგარიტა—სისპეტაკე და
 მარგარიტა—სიკვდილი განხორციელებული იყო ქ-ნ ჩხეი-
 ძის თამაშობაში. და როდესაც ასეთ ისტატურ თამაშობას
 ხედავ, უნებლიეთ გებადება კითხვა: რაში მდგომარეობს
 დამსახურება ეგრედ წოდებულ „ახლის თეატრის“, ახ-
 ლის დრამის და ეველს იმ მდგენისტობისა, რომელნიც
 „ჭკნებენ“, რომ ახალი რამ შეაქვთ ხელფანებაში, მარ-
 გარიტა გოტიე ხომ ძველი ზეისა, ძველ მანერასზე და-
 წერილი და ქ-ნ ჩხეიძის თამაშობა ხომ კლასიკური აღ-
 სრულებასა როლისა, ზეისში არ არის არც სიმუღლისში
 არც „ფილსოფია დუმილისა“ და არც ბევრი რამ „სხვა“.
 და მიუხედავად ამისა ჩვენ ეველსიერი ვიგრძენით
 და ბევრი რამ განვიცადეთ.

ბ-ნ ივ. ჯავახიშვილის ლექსები
 ქართულ საისტორიო მწერლობაზე.

რასაკვირველია, სომხებს თავის მხრით საკუთარ
 საპაექრო არგუმენტები ექნებოდად. რადგანაც
 უკვე აღმოცენებული იყო ეროვნული მიმართულე-

ბა და თვითოეული ერი სცდილობდა თავისი ეკლესიის
 დამოუკიდებლობა აღეარებინა, ლეგენდების შეთხუ-
 ზვაც ჩვეულებრივ მოვლენად გადაიქცა. იწყეს ეროვ-
 ნული მითვისება წმინდანთა და მოციქულთა-სწორ
 განმანათლებელთა. სომხებმა გრიგოლ განმანათლე-
 ბელი მითვისეს და გამოაცხადეს იგი ეროვნულ წმი-
 ნდანად და სომხეთში ქრისტიანობის ერთადერთ და-
 მწერგველად. ქართველთა არგუმენტმა, რომ გრი-
 გოლი ბერძენი იყო, და არ შეეძლო სხვა ქრისტი-
 ანობა გაეგრცვლებინა სომხეთში, ვარდა ბერძნული-
 სა, ესე იგი მართმადიდებლობისა, რასაკვირველია
 ვერ გასჭრა; — გრიგოლი მაინც გაასომხეს და ავა-
 თანგელმაც დასწერა მთელი სომხურ-ნაციონალის-
 ტური, ლეგენდარული ცხოვრება და მოწამეობა
 წმ. გრიგოლისა. მაშასადამე ქართველებსაც გრი-
 გოლთან ხელი აღარა ჰქონდათ და დაიწყეს თავიანთ
 ეროვნულ განმანათლებელის, მოციქულთა-სწორ-
 ის ძებნა.

ასეთი განმანათლებელი იყო წმ. ნინო. და
 შატბერდისეულ წმინდა ნინოს ცხოვრებაში მოიბო-
 ვება მთელი ასეთივე ეროვნული ლეგენდა წმ. ნი-
 ნოს ცხოვრების შესახებ. გადამახინჯებულია ეს
 ცხოვრება, მოგონილია მისი მშობლების თავგადა-
 სავალი და სხვა იმ მიზნით, რომ წმ. ნინო დაესა-
 ხოსთ ეროვნულ ეკლესიის დამფუძნებლად. ნამდვი-
 ლი ცხოვრება და მოღვაწეობა ნინოსი აწერილი
 აქვს რომაელ ისტორიკოსს რუფინს. მართალია,
 რომ იგი საქართველოში ქადაგობდა მე-IV საუკუ-
 ნეში, მაგრამ რუფინის ცნობები საესებით არ ეთან-
 ხმება შატბერდისეულ ქრონიკის გადამახინჯებულ
 ცნობებსა.

მიუხედავად ამისა როგორც არსენის თხზულე-
 ბას, ისე შატბერდისეულ ქრონიკას დიდი მნიშვნე-
 ლობა აქვს. მათ თუმცა ისტორიული სინამდვილის
 მხრით არა აქვსთ დიდი ფასი, მაგრამ გამომხატველ-
 ნი არიან იმ დროინდელ საზოგადოებრივ მიმდინა-
 რეობისა, რომელსაც გარკვეული ეროვნული ელ-
 ფერი ედო.

ბიზანტიაში საშინლად გაძლიერებული იყო
 ბრძოლა ორ მიმართულების შორის: სამონასტრო
 მოღვაწეობისა და მეუღაბნოების შორის. ბიზან-
 ტიაში სისხლის ღვრამდისაც კი მიდიოდა ხოლმე ეს
 ბრძოლა. საქართველოშიაც სწარმოებდა ეს ბრძოლა,
 და სამონასტრო მოძრაობამ გაიმარჯვა. მერვე და მე-
 ცხრე საუკუნეებში მართლაც შესანაშნავი მონასტრები
 ააგეს და შესანიშნავი მოღვაწეებიც იღვწოდნენ ამ
 მონასტრებში. განსაკუთრებით ტაო-კლარჯეთი და
 სამცხე იყო ასპარეზი ასეთის მოღვაწეობისა. ტაო-
 კლარჯეთი აოხრებული იყო სპარსთაგან და ბიზან-
 ტიელთაგან, მაგრამ ქვეყანა ისევ აღივსო ხალხითა
 და ამ ქვეყნის აკვაგებაში დიდი ღვაწლი მიუძღვისთ
 მონასტრებსა. აქ იღვწოდა, - ხანძთაში, - დამაარსებელი
 სამონასტრო წეს-წყობილებისა საქართველოში გრი-

გოლ ხანძთელი. ამ მოძრაობით მაშინ მთელი ქართველი ერი იყო გატაცებული წოდებათა განურჩევლად, რადგანაც მას დიდი პოლიტიკური და განმანათლებელი მნიშვნელობა ჰქონდა, და გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაც, რომელიც დაწერილია მისი სიკვდილის შემდეგ, გამომატველია ამ მოძრაობისა. მაშინდელი ბერები ესთეტიები იყვნენ, ბუნების მშვენიერებასაც შესტრფოდნენ და ენაც, სტილიც უყვარდათ და ამშვენიერდნენ მას. მართლაც გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება დაწერილია საუცხოვო ენით. სამ ადგილას მოიპოვება ბუნების აღწერილობა ამ თხზულებაში და სამივე შედეგია აღწერის ხელოვნებისა. საისტორიო მისი მნიშვნელობა აგრეთვე დიდია, რადგანაც იქ აუარებელი ნამდვილი და სანდო ცნობა მოიპოვება მთელ ტაოკლარქეთისა და სამცხის სამონასტრო მოღვაწეობის შესახებ, რაიცა მარტო მონასტრებს არ შეეხებოდა, არამედ თითქმის მთელს ეროვნულ კულტურასა. ეს თხზულება უკვე იბეჭდება პროფ. მარტის მიერ და მალე გამოვა.—დიდ-მნიშვნელოვანია აგრეთვე სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება, გამოცემული ბ-ნი მოსე ჯანაშვილის მიერ. იქაც მრავალი საინტერესო ცნობა მოიპოვება, მაგრამ იგი ბევრად ჩამოუვარდება გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებას როგორც შინაგანი ღირსებით, ისე იმით, რომ იგი გადაკეთებულია.

საერო მწერლობა საეკლესიოსგან წარმოსდგა. საეკლესიო ისტორიის წერის წამბაძველობით ბევრმა მოინდომა სამოქალაქო ისტორიის დაწერაცა.

პირველი ნიმუში ასეთის ცდისა არის „მოქცევაი ქართლისაი“, რომელიც შატბერდისეულ კრებულში წმ. ნინოს ცხოვრებასთან ერთად არის დაწერილი. იგი ეკუთვნის მეცხრე საუკუნის ავტორს. მიზანი ავტორისა—სამოქალაქო ისტორიაა. იგი იწყებს სამოქალაქო ისტორიას ალექსანდრე მაკედონელის ვითომდა შემოსევიდან, მაგრამ თავიდანვე ეს ცნობა ყალბია, რადგანაც ალექსანდრე მაკედონელი საქართველოში არასოდეს არა ყოფილა. ამ ბოლო დროს ბ-ნმა ექვთიმე თაყაიშვილმა აღმოაჩინა „მოქცევაი ქართლისაის“ ახალი ვარიანტი, ქელიში-სა. ამ ვარიანტიდან ხჩანს, რომ ავტორს ძველი საისტორიო წყაროები ჰქონია, მაგრამ ვერ უსარგებლნია და ის არ ამოუღია, რაც უფრო საჭირო და ნამდვილი იყო. „მოქცევა ქართლისაი“ უცნაურია ჯერ-ერთი თვით სათაურით; სათაურით კაცს ეგონება, რომ იგი მართლაც ქართლის მოქცევის, ანუ გაქრისტიანების ისტორიაა, ნამდვილად კი მოქცევაზედ ძლიერ ცოტა რამ არის ნათქვამი,—ნაცვლად სამოქალაქო ისტორიაა მოთხრობილი. მეორე კიდევ,—ისტორიული ცნობები გამოუსადეგარი და გადამახინჯებულია. მნიშვნელობა მხოლოდ იმ წყაროებს ექნება, საიდანაც ავტორს ცნობები ამოუღია, თუ იგინი აღმოჩნდნენ. ერთად-ერთი მნი-

შვნელობა კი ჩვენთვის ამ თხზულებას იმ მხრით აქვს, რომ იგი მაჩვენებელია ქართველ ერის იმ დროინდელ ინტერესისა თვისი „უძველესი“ ისტორიისადმი.

შემდეგ მოდის ბაგრატ მეფის „ცხოვრება აფხაზთა“. დღეს იგი საუბედუროდ დაკარგულია, თუ აღმოჩნდა, ალბად ძვირფასს ცნობებს მოგვცემს. სჩანს მეჩვიდმეტე საუკუნემდის იგი არსებობდა საქართველოში და მოხსენებულია „ქართლის ცხოვრებაში“ აც. იქიდანაც ამოუღია დოსითეოს პატრიარქს აფხაზთა მეფეთა შესახები ცნობები.

შესანიშნავია სუმბათ დავითის ძის ისტორიული ნაწარმოები „ცხოვრება და უწყება ბაგრატიონთა ჩვენ ქართველთა მეფეთა, თუ სადათ და ოდეს მოიწივნეს ქვეყანასა ჩვენსა“. შესანიშნავია იგი ჯერ ერთი აუარებელი ქრონოლოგიური ცნობებით, რომელნიც მართალნი არიან, როდესაც ვადარებთ უცხო მწერალთა ქრონოლოგიას. აგრეთვე მით რომ იგი გამომატველია მაშინდელ საისტორიო ინტერესისა მეფეთა გვარის წარმოშობისადმი. უმთავრესი მნიშვნელობა მისი კი ის არის, რომ თვით ავტორით ემხრობა მეფის პოლიტიკას და მგომბელია ახსაურთა მოქმედებისა. ეს წინააღმდეგობა კი ვადაწყვეტო იყო მთელის საქართველოს ბედ-იღბლისა. სუმბათ დავითის ძე ნამდვილი მამულიშვილი იყო და აგრეთვე ნამდვილი საერო ისტორიკოსი, განთავისუფლებული საეკლესიო გავლენისგან. იგი ახასიათებდა საქართველოს სამოქალაქო მდგომარეობასა (ეს თხზულება გამოცემულია ბ-ნ ექ. თაყაიშვილის მიერ „სამ ისტორიულ ქრონიკაში“ და „მარიამ დედოფლის „ქართლის ცხოვრებაში“).

ლეონტი მროველი აგრეთვე სამოქალაქო ისტორიკოსია. მისი თხზულების სათაური: „ცხოვრება ქართველთა მეფეთა და პირველთაგანთა მამათ-მთავართა და ნათესავთა“, შეტანილია მარიამ დედოფლის ქართ. ცხოვრებაში იგი. აღწერს საქართველოს ისტორიას ნოეს ძის იაფეთის შვილის-შვილის თარგამოსიდან, და ყველა კავკასიის ერებს მოქმეებად სთვლის. ქართლოს, ლეკოს, ჰაოს და სხვანი,—ყველანი თარგამოსის ძენი იყვნენ, მაშასადამე მონათესევენი არიანო,—აი მისი ეთნოგრაფია კავკასიისა, უცნაურ მეთოდზედ დამყარებული. მისთვის ქართველი და მეგრელი ისეთნაირათვე განირჩევიან ურთი-ერთისაგან, როგორც ქართველი და ლეკი, ან სომეხი. მისი ფილოლოგიაც რაღაც უცნაურია. უცნაურია მისი თეორია ქართულ ენის წარმოშობისა. უძველეს დროს ქართული ენა არ არსებობდაო,—არამედ სომხურად ლაპარაკობდნენ საქართველოშიო, ენათა აღრევის შემდეგ გაჩნდა მხოლოდ ქართულიო. ეს შეცდომა იქიდან წარმოსდგა, რომ მას ხელთ ჰქონდა ერთი ყოველად ბავშური თხზულება, მაშინ დიდ სასამეცნიერო შრომად მიჩნეული: ეს იყო ეფრემ ასურის მსოფლიო ისტორია. ეფრემს ჰქონდა ნათქვამი,

რომ ასსურელი ენა სომხითამდის არის გავრცელებული, შემდეგ კი სომხები და სხვანი მრავალნი სომხურად ლაპარაკობენო. ლეონტისაც ამიტომ ეგონა, ყალბ ეფრემის ავტორიტეტით, რომ ალბად ენათა აღრევამდის ჩვენშიაც სომხური იყო და ენათა აღრევის შემდეგ კი გაჩნდა ქართულიო.

მაგრამ ლეონტი მროველის თხზულებას დიდი მნიშვნელობა აქვს სწორედ მით, რომ იგი გამომხატველია ამ დროინდელ მიმართულებისა მწერლობაში: იქა სჩანს, რომ ამ დროს, მე-X და მე-XI საუკუნეში ეინტერესებოდათ წარმოშობა ქართველთა და ქართულის ენისა, კავკასიელთა და მათ ენათა.

ლეონტი მროველი არკვევს აგრეთვე იმ დროინდელ საზოგადოებრივ მდგომარეობას, მეფის უფლების დამკვიდრების ისტორიას, წოდებრივ უთანასწორობის წარმოშობასა და სხვ. იგი მომხრეა აგრეთვე მეფის უფლებისა და წინააღმდეგი აზნაურთა.—ერთის სიტყვით იგი გამომხატველია იმ დროინდელ ბრძოლისა მეფისა და აზნაურთა შორის და აგრეთვე იმ სამეცნიერო ინტერესისა, რომელიც ჰქონდა იმ დროინდელ განათლებულ საზოგადოებას.

„ჯუანშერ-ჯუანშერიანმა“ აღწერა „ვახტანგ გორგასლანის“ ცხოვრება, მაგრამ იმდენი ზღაპრული რამ ჩააქსოვა ამ ისტორიაში, რომ კაცს ეჭვი ებადება, მოსე ხორენელისაგან აღნიშნული საწარმართო ღმერთი ქართველთა ვახტანგი ხომ არ აღუწერია მას ნამდვილ ისტორიულ ვახტანგ გორგასლანის მაგიერ. ავტორი არ იყო, რასაკვირველია, ვახტანგ მეფის თანამედროვე. იგი სცხოვრობდა ალბად მეთერთმეტე საუკუნის პირველ ნახევარში, არაბთა ბატონობის შესუსტების დროსა. იგი მოგვითხრობს მაგალითად პაჭანიკთა ქვეყანაში გალაშქრების ამბავს თურქთა მიერ, ეს ამბავი კი მე-XI საუკუნეში მოხდა. საერთოდ ჯუანშერის ისტორიას უფრო ზღაპრული ხასიათი აქვს. (ეს თხზულებაც აგრეთვე მარიამ დედოფლის ქართ. ცხ-შია შეტანილი).

B.

(შემდეგი იქნება)

მოკლე მიმოხილვა ქართულ მწერლობისა უძველეს დროიდან.

დამოუკიდებელი ან ოპროს ხანა.

IX

შოთა რუსთაველი.

(გაგრძელება)

ბიოგრაფია.

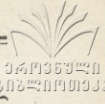
ოცდა ორის წლის რუსთაველი დაბურნდა საქართველოში. თუ რა რაღას თამაშობდა ის საქართველოში: იყო თუ არა სახელმწიფო სამსახურში, ჰქონდა თუ არა რამე გავლენა მშინდელ საზოგადოებრივ და ისტორიულ ცხოვრებაზე,—ამის შესახებ ჩვენ სარწმუნო და უტყუარი ისტორიული ცნობები არა მოგვეპოება. უძველესი წყარო ჩვენის ისტორიისა—„ქართ. ცხოვრება“ სდუმს და არავითარ ცნობას არ იძლევა რუსთაველის შესახებ. ეს სამწუხარო ფაქტი იმ დევნა—ანგარების შედეგი უნდა იყოს, რომელიც დიდებულმა მგოსანმა განიცადა მშინდელ სამღვდელთა უმაღლეს წარმომადგენლებიდან. ამ უკანასკნელთ, როგორც ეტეობა, მისი ხსენებაც კი გამოდევნეს ოფიციალურ ისტორიიდან. როგორც აღმომცემიდან ვიცით, რუსთაველს თამარის სიტყვებზე შეუძლებოდა და კათალიკოსი იოანე „ვეფხვის ტყაოსნის“ სეკრ და სპარსულ ხასიათისთვის¹⁾.

უკვლავ, ვისაც კი რამ დაუწერია რუსთაველზე, ერთხმად ამბობს, რომ ის თამარის დროს სახელმწიფო სამსახურში იყოფო: ზოგი შოთას სთავის მეჭურჭლეთ უხუცესთ (თეიმურაზ მეფე, ჩუბინაშვილი, ბრასსე, იოსელიანი, ხახანაშვილი); ზოგი—სპანეტათ (მღვ. ჭანაშვილი და ზ. ჭიჭინაძე); ზოგი კი იმასაც ამბობს, რომ რუსთაველი თვით რუსთავის მოურავი იყოფო²⁾.

როდესაც შოთა რუსთაველი დაბრუნდა საქართველოში, საქართველო გაძლიერებული იყო ჰელიტიკურად და ეკონომიურად. თამარის ბრწინვალე სასახლემ გარს შემოაკრია საუკეთესო მამულის-შვიდნი, კერძოთ ხელფუნება-პოეზიის ქურუმნი. თვით თამარი, უკვლასთვის სათაყვანებელი, განდა მგრძობიარე მგოსანთათვის ფერადოვან ხოტბის სავანად. სხვათა შორის, თამარის ციურმა სხემ, მისმა საცნებო მშენებებამ და სამეფო ჭკუამ ზეთშთაგანა შოთა რუსთაველის ღვთაებრივი მუზაც. ზოგიერთების აზრით, რუსთაველს გაცილებით შეუყვარდა თამარი („მისთვის ვხელობ, მისთვის მკვდარი“), თვის სათაყვანო ღვთაების შესამკობ—შესაქებად და აღვზნებულ გრძობის გამოსახატავათ შოთამ შექმნა უდიდებულესი რომანიული ჰოემა „ვეფხვის ტყაოსანი“.

1) ვ. რომანოვსკი: „Очеркъ извъ ист. Грузи. Прилож. къ цирк. по Упр. кав. Учеб. Ок.“, 1902, № 2, 83. 87.

2) ზ. ჭიჭინაძე „შოთა რუსთაველი“, გვ. 11—22.

ხალხური გადმოცემით, თამარმა შოთას აჩუქა სავიწროვალ ქმნილებისათვის ბქრის ბეჭედი, მისმა შეუღლებულმა—დავითმა ჩამოაჭკიდა ძვირფასი ხმალი, მსგებლებმა და ამადამ შიორთვეს ძვირფასი საჩუქრები 3).

რამდენ ხანს გავსდებოდა ასეთი კეთილგანწყობილებების სისხლსისხსი, ჩვენ არ ვიცით. ზემოდ გაკვირვებულნი ვართ, რომ სამეფოებებს სდევნიდა შოთასი, რადგანაც მანვე დაიწყო მისი „ვეფ. ტყაოსანი“. ერთის გადმოცემით, კათალიკოს იოანეს და ზოგიერთ ბერებს იმდენი უმეტადნათ, რომ თამარს შეუძლებოდა შოთას და გადაეხურა სსამართლად (მდივან-ხანაში) შეთვის შეურაცხყოფისათვის 4). რუსთაველისათვის შემდეგი გადართქვამთ: დასტოვოს ამერ სოფელიური ცხსტყუბნ და წაიღოს ივერუსში; სადაც დარჩეს სიკვდილადის 5).

შორე გადმოცემამ კი სულ სხვა მიზეზს უჩვენებს შოთას იერუსალიმში წასვლისას: ვითომც რუსთაველმა, ცოლის უსინდისო დადატით შეტრყენილ—შეურაცხყოფილმა, თავის ნებით უარყო ქვეყნიური ცნებებები და აღიკვეცა ბერად 6).

ამ ნაირი გადმოცემანი რუსთაველის შესახებ, სხვა და სხვა ვარიანტით, ბევრი მოაპოება. მხოლოდ უკვლავ გადმოცემანი ერთ ხმად იმას მოგვითხრობენ, რომ შოთას, თავის ნებით, თუ იძულებით, გაემგზავრა იერუსალიმს და ბერად შესდგა.

შოთას ბერობაში „შოა“ უწოდეს (ბაქრადე, ხანანა-შვილი, ზ. ჭიჭინაძე), რადგანაც ბერს ბერად აღკვეცის დროს ისეთი სახელი უნდა უწოდონ, რომელშიაც ერის კაცობის დროის სახელის ზირველი ასო დაცულია 7).

გამოჩენილს მწიგნობარს—ტიმოთე მთავარეპისკოპოსს ჯვარის მონასტერში უნახავს შოთას რუსთაველის სურათი. აი რას სწერს ტიმოთე: „კვლად ჯვარის მონასტერი დაძველებულა და გუმბათის ქვეშ სვეტნი განუხლებია და დაუხატვინებია შოთას რუსთაველს, მეჭურჭლეთ უხუცესს, თითონაც შიგა ხატია მხსუცებული“ 8).

ეს სურათი ამ ბოლოს დროს უმეტარ ბერებს წაუშლიათ. ტიმოთეს სიტყვები ადასტურებენ იმ საზოგადო

გადმოცემას, რომ შოთას რუსთაველი იერუსალიმში გაემგზავრა, ბერად შედგა და იქვე მიიცვალა.

თუმცა რუსთაველზე შედარებით ბევრი დაწერილა, მსგამი სამწიგნობროდ ჯერაც არ არის ნამდვილად გამოკვეთული მისი ბიოგრაფია, მისი ზირფუნება 9). კითხვა რუსთაველის და მის „ვეფ. ტყაოსნის“ შესახებ ჯერ ისევ ნმრჩინა: ამით ხიხსნება ის ვარკვება; რომ ზოგიერთი სკეპტიკები რუსთაველს შითანდაც სთვლიან:

ამ ბოლოს დროს აკად: მარტმა ერთი ხნაღი ცნობა დაუშვა შოთას ისედაც სათუფ ცნობებით სასეკ სს ბიოგრაფიო მასდას: მისის აზრით, რუსთაველი და ჩახრუხადე ერთი და იგივე ზირი უნდა იყოს 10).

სხვა და სხვა აზრი „ვეფ. ტყაოსნის“ სიუჟეტის შესახებ.

„ვეფ. ტყაოსნის“ სიუჟეტის არიგინალობის ან წასტყობის შესახებ მკაფიოდ სსტყუბანი აზრის გამოთქმულია:

პირველი: შოთას რუსთაველის ზოგამ არიგინალორია; მასში მოთხრობილია ქართულ ცნობების უტყუარი ისტორიული ფაქტები; ზოგამის სარჩულად უდევს თამარის დროის ისტორიული ამბები. ვარკვებანი ფორმა ზოგამისა: სხარსულ-სხარსულ სახელები, უცნო ქვეყნისათ ცნობების აღწერა—ეს მხოლოდ ადლეგორიას და მეტი არაფერი. მასსადამე ზოგამში უკვლავურს ქართული აზრი და მნიშვნელობა უნდა მიეცეს... ასეთის აზრის აზრან: ვანტანგ VI, ჩუბინაშვილი, დ. ბაქრადე, აკაკი, მოსე ჯანაშვილი, სიმონ ქვარაძე, ვაჟა-ფშაველა და სხვ.

ვახტანგ VI, რომელმაც ზემოწყენით იცოდა სხარსული ლიტერატურა და დიდხანს უცნობრია სხარსეთში, ზირდაზირ ამბობს, რომ სიუჟეტი ზოგამისა არიგინალორია და სხარსეთში ასეთის შინაარსის მოთხრობა არ არსებობს.

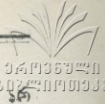
ჩუბინაშვილი აგრეთვე ამტკიცებს, რომ შოთას თავის ზოგამის სიუჟეტი არ უსესხნია ადმოსავლეთის მწერლებიდან: მან თითონ შექმნა „ვეფ. ტყაოსანი“: ზოგამის ქება-დიდების სკანი თამარ-მეფეა და, თუ რუსთაველი თითონ ზირდა ზირ ამბობს, ვითომ ამ თხზულების ამბავი ყოფილ იყოს სხარსული და მას მხოლოდ გაეკუქოს (16 ტანი), —ეს მხოლოდ იმისთვის, რომ უცნო ქვეყნების და გმირების სახელებში ჩამალოს თავისი ადგუნებული სიუვარული იმისადმი, „ვის მოჩილობს ჯარი სხათ“, ე. ი. თამარისადმი 11).

9) იუსტ. აბულაძე „XII საუკ. ქართული მწერლობის ხასიათი და რუსთაველის „ვეფ. ტყაოსანი“, (იხ. „ძველი საქართველო“, ტ. I, 1909 წ., გან. II, გვ. 70).

10) ეს ჰიპოტეზა ვერ-ჯერობით სათუოდ უნდა ჩიოთვალოს.—ძველის ცნობებით ჩახრუხადე მოხვეე ყოფილა, სოფ. ხვეელი („მოხვეეს ძეთა, ჩახრუხას ძეთა, ეკო თამარი მეფე სვიანი“); შოთას რუსთაველი კი თვით ამბობს, რომ მე მესხს ვარო („ესწერ ვინმე მესხი მელექსე მე რუსთავისა დობისა“). ცხადია, რომ რუსთაველი და ჩახრუხადე ერთი და იგივე პირნი არ არიან.

11) „Закавказ. Вѣст.“, №№ 40-41, გვ. 7.

3) „Очерки“, вып. II, გვ. 246, 252.
4) „მე რუსთველი ხელობითა ვიქმ საქმესა ამა დარი, ვის მორჩილობს ჯარი სხათა, მისთვის ვხელობ, მისთვის მკვდარი“ (15 ტანი)—ეს ადგილი ჩასთვალეს თამარის შეურაცყოფად, რადგან ვითომც უბრალო მომაკვდავი აქ უცხადებდეს სიყვარულს „მეფეთა-მეფეს“—თამარს.
5) ზ. ჭიჭინაძე „შოთას რუსთაველი“, გვ. 48.
6) ანტ. ფურცელაძე „რუსთაველი და მისი ცოლი“.
7) ზ. ჭიჭინაძე ზარზმის სამრეკლოს წარწერაში მოხსენებული „შოთას ყოფილსა შიოს“ ჟებველად შოთას რუსთაველად სთვლის. (იხ. „ისტორიკი ხურსიდის გვარისა...“, გვ. 38.)
8) დ. კარიჭაშვილის აზრით, ეს სურათი პოეტის შოთას რუსთაველის კი არ უნდა იყოს, „რამედ რომელისამე რუსთავის ეპისკოპოსისა, რომელიც მართლა სიბერეში ყოფილ იყოს იერუსალიმში და იქ მიცვლილა და იქვე დამარხული იყვის“ („ვეფ. ტყ.“, გამოც. 19, გვ. XXVIII).

დ. ბაქრაძის აზრით „ვეფ. ტყაოსნის“ დედანის აზრს ავტორი ათუქნებს თავის დროის საქართველოს ისტორიას... ნესტან დარეჯანი—თამარი; მეფე ფარსადან—გიორგი; ფარსადანის და ქვიციანი დავარ-გიორგის დაი რუსდანი... ერთის სიტყვით, ზოეტს აზრათა აქვს საქართველოს ზოლიტიკური წყობილება და ეთნო-ცნობრება¹²).

აკაკის თვისი აზრი უფრო მკაფიოდ და ვრცლად აქვს გამოთქმული. თუმცა კი თვით „ვეფ. ტყაოსნის“ ავტორი გვარწმუნებს, ამბობს აკაკი, მაგრამ ეს ამბავი სხანსულით არ არის გადმოცემული. აქ უცნაო არ არის რა, და მთხრობაში დასახელებული ქვეყნები მხოლოდ გადარქმეული საქართველოს სხვა და სხვა კუთხეებია; ხალხი ქართველთა ტომია და ზოემის გმირებიც მათი წარმომადგენელი; ამას იმათი უნე, ჩვეულება, თვისება და ცხოვრების წესწყობილება გვიმტკიცებს. ამას გარდა, ეს თხზულება არც უნებოთა აღლეგორიას, როგორც გვიმტკიცებს ვახტანგ მეფე, არც ამო რამ საავსნეო ზღაპარი, როგორც ამბობს ანტონ ქათალიკოსი, და არც საკუთარი თამარის ქება და რუსთაველის ზირადი ვრძობები, როგორც ზოგეორებს ჰეონია! დედა-აზრი სულ სხვაა: ეს გენიოსის წინასწარმეტყველობაა, მარად სასულ-მძღვანელად ავტორისაგან რუკად გადმონაცემი. მას სურდა, რომ „ვეფ. ტყაოსნში“ დაეხატა მთელი საქართველოს სურათი და გამოეყვანა მისი სიდიდელო გმირი, როგორც მამაკაცის, ისე დედა-კაცის¹³.

უკვდავმა მკონანმა თავად და თავად დავანახვა, რომ ვერც ტარიელი მისი გმირული ზირდაზირობით, ვერც ავთანდილი საცარის გამჭრახობით და ვერც ფრიდონი თვისი საჭურჭლით ცალ-ცალკე ვერ გამოისინიდან და-კარგულს ნესტან-დარეჯანს, თუ რომ ერთმანეთისათვის ძმური მსარი არ მიეცათ და ერთი მეორის შეთანხმებით არ ემოქმედათ¹⁴).

ეს გმირები, განაგრძობს აკაკი, ერთი და იმავე დროს ქართველებიც იყვნენ და საზოგადოთ სეოველთათ ტიპებიც. ტარიელში, ავთანდილში, ფრიდონში შოთამ ზოგადი ტიპი და მსოფლიო გმირებიც გამოხატა. ვინც ფიქრობს, რომ რადგანაც რუსთაველს თვის გმირებში მსოფლიო, ზოგადი ტიპები გამოუსახავს და ამიტომაც ის გმირები ქართველები აღარ არიან, ის შეურაცხეოს ქართველობას და რუსთაველის გენილობას. ვახტანგები, დავითები, ბაგრატები, გიორგები და ირაკლები იგივე ტარიელ-ავთანდილები არ არიან? განა ცოტა ეოფილა საქართველოში გმირი, რომ მსოფლიო გმირათაც გამო-სადეკი ეოფილიაუოს და ედიდას, ესხელებინოს ეოვე-

ლი ხალხი, რომელსაც უნდა კუთხებოდეს? მას რათა შეიძლება, რომ „ვეფ. ტყაოსნის“ გმირებიც მსოფლიო გმირებთაც გამხდარიყვნენ.¹⁵)

იპ. ვართაგავა.

¹⁵) უკანასკნელი აზრი (ჩვენ შემოკლებით მოგვეყვას) ილია ჭავჭავაძის საპასუხოთაა გამოთქმული.

გომომცემელი: პეტრე სურგულაძე.

1910 წლის 1 იანვრიდან

მიიღება ხელის მოწერა ყოველ-კვირულ საპოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთ

„ფინლიანდია“

წლიურათ გაზეთი ელირება — — 3 მან. 50 კაპ.
ნახევარი წლით — — — — 2 მან. — კაპ.
სამი თვით — — — — 1 მან. 20 კაპ.

ადრანი: Кутаись, перакция „ПОНИ“, Балахванская улица, домъ № 37.

ხელის მოწერა შეიძლება აგრეთვე ისილორე კვიცარიძისთან.

Открыта подписка на 1910 г.

(ТРЕТИЙ ГОДЪ ИЗДАНИЯ)

на двухнедельный журналъ

„ФИНЛЯНДИЯ“

Выходитъ 10 и 25 числа каждаго мѣсяца.

24 номера въ годъ.

Редакторъ: А. В. Игельстромъ.

Издатель: Д. Д. Протопоповъ

Задачей журвала „Финляндия“ является освѣщеніе такъ называемаго „финляндскаго вопроса“ и страженіе несправедливыхъ шовинистическихъ нападковъ извѣстной части русской періодической печати на Великое Княжество и его внутреннюю самостоятельность, многократно подтвержденную російскими Монархами.

ФИНЛЯНДИЯ кромѣ того даетъ обширный фактический матеріаль по всему, что касается жизни этой страны и что содѣйствуетъ культурному сближенію русскаго и финляндскаго общества.

Подписная цѣна съ доставкой и пересылкою: въ Россіи и Финляндіи на цѣлый годъ 6 руб., полгода 3 руб., три мѣсяца 1 руб. 50 коп.

Отдѣльные номера 25 копѣекъ. (Наложенымъ платежомъ 35 копѣекъ).

Подписка принимается въ конторѣ редакціи: С.-Петербургъ, Мойка, 24 (у Пѣвческаго моста), въ книжномъ магазинѣ Р. Эдгрена (Б. Конюшенная, 8), „Наша Жизнь“, М. О. Вольфа, а также во всехъ книжныхъ магазинахъ столицъ, финляндіи и провинціи.

¹²) ვახუშთი „საქ. ისტ.“, გვ. 218-219, შენიშ. ბაქრაძისა.

¹³) იბ. „კრებული“, 1898 წ; № VI, გვ. 23.

¹⁴) „რამდენიმე სიტყვა ბ. ილია ჭავჭავაძის საპასუხოთ „ვეფ. ტყაოსნისა“ გამო—„კრებული“, 1898, № V, გვ. 8-9.